

Petri Penttinen

Keski-kirjastojen elokuvakokoelman arviointi

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Petri Penttinen

Työn nimi: Keski-kirjastojen elokuvakokoelman arviointi

Ohjaaja: Satu Salmela

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 59

Liitteiden lukumäärä: 2

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Keski-kirjastojen elokuvakokoelmaa siitä näkökulmasta, miten hyvin kokoelma palvelee sellaisia kirjaston asiakkaita, jotka haluavat nähdä keskeisinä pidettyjä elokuvia. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä kuinka edustettuina elokuvahistorian keskeisinä pidetyt merkkiteokset ovat Keski-kirjastojen elokuvakokoelmassa ja miten hyvän pohjan elokuvakokoelma tarjoaa elokuvasivistyksen hankkimiselle.

Tutkimusote oli kvantitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin listamenetelmää ja tilastomenetelmää, jotka ovat kokoelmakeskeisiä kokoelman arviointimenetelmiä. Tarkastelemalla Suomen yleisten kirjastojen elokuvien hankinta- ja lainaustilastoja saatiin selville, että DVD- ja Blu-ray-levyjen lainaaminen oli suosituimmillaan vuonna 2012. Vuoden 2012 jälkeen niin hankinta- kuin myös lainausluvut ovat olleet laskussa.

Listavertailu suoritettiin huhtikuussa 2019 kahden keskeisten elokuvien listan avulla. Listavertailussa käytetty kotimaisten elokuvien lista oli poimittu Sakari Toiviaisen teoksesta Sata vuotta – sata elokuvaa (2007) ja ulkomaisten elokuvien lista koottiin tätä vertailua varten kolmen eri lähteen pohjalta. Kumpikin lista sisälsi 100 elokuvaa, joita oli jokaiselta vuosikymmeneltä, alkaen 1920-luvulta ulottuen 2000-luvulle. Listavertailussa otettiin huomioon kaikki Keski-kirjastojen kokoelmasta löytyvät elokuvaformaattit: DVD- ja Blu-ray-levyt sekä VSH-kasetit. Saadut tulokset koottiin taulukoiksi Microsoft Excel -taulukkolaskentaohjelmaa käyttäen.

Listamenetelmällä saaduista tuloksista selvisi, että elokuvia, niin kotimaisia kuin ulkomaisia, löytyy Keski-kirjastojen kokoelmasta varsin kattavasti. Kotimaisten elokuvien osalta elokuvakokoelman vastaavuusprosentti oli 92 % ja ulkomaisten elokuvien osalta vastaavasti 73 %. Keski-kirjastojen elokuvakokoelmasta voi olla hyötyä asiakkaalle, joka haluaa tutustua keskeisiin elokuvaan, niin kotimaisiin kuin ulkomaisiin. Elokuvia löytyy kattavasti ajallisesti laajalta jaksolta ja vanhempiakin, etenkin ulkomaisia, elokuvia on mahdollista lainata jonkin verran myös Blu-ray-formaatissa.

Avainsanat: blu-ray-levyt, dvd-levyt, elokuvat, elokuvahistoria, listamenetelmä

Thesis abstract

Faculty: SeAMK School of Business and Culture

Degree programme: Library and information services

Author/s: Petri Penttinen

Title of thesis: Evaluation of the film collections at the Keski Libraries

Supervisor(s): Satu Salmela

Year: 2019

Number of pages: 59

Number of appendices: 2

In this thesis, the film collection at the Keski Libraries was examined from the point of view how the collection serves library patrons who want to see films considered of key importance. The aim of the thesis was to get information on how well represented the main cinematographic works are in the Keski Libraries' collection, and how good a basis the collection offers for familiarization with cinema. The research question of the thesis was the coverage of the collection regarding the domestic and foreign film classics.

The research approach used was quantitative. The research methods used were the listing and statistic methods, which are collection-centered methods of evaluation. By looking at the statistics on the acquisition and borrowing of films at the public libraries in Finland, it was found out that the borrowing of DVDs and Blu-ray discs had reached its peak in popularity in 2012. After 2012, both the acquisition and borrowing figures have been declining.

The comparison of lists was conducted in April 2019 with the help of two lists of important films. The list of domestic films was picked from the book *Sata vuotta – sata elokuvaa* (2007) by Sakari Toiviainen, and the list of foreign films was collected for this comparison on the basis of three different sources. Both lists included 100 films from each decade, from the 1920s up to the 21st century. All the film formats in the Keski Libraries' collection, DVDs, Blu-ray discs and VHS tapes, were included in the list comparison. The results of the comparison were then combined into Microsoft Excel statistic charts by using a spreadsheet program.

The results of the list analysis show that the coverage of both domestic and foreign films at the Keski Libraries' collection is quite good. In domestic films, the rate of equivalence was 92 per cent and in foreign films 73 per cent, respectively.

The film collection at the Keski Libraries may be of benefit for a patron who wants to become acquainted with both domestic and foreign important films. The films cover a long period of time, and also older films, especially foreign ones, can be borrowed as Blu-ray discs to some extent.

Key words: Blu-ray discs, DVD discs, films, film history, list method

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ.....	3
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 KATSAUS ELOKUVAN HISTORIAAN	7
2.1 Elokuvan keksiminen ja Lumièren veljekset	7
2.2 Hollywoodin synty	8
2.3 Äänielokuva	9
2.4 Värielokuvat ja laajakuvaformaattit	10
3 ELOKUVIEN KOTIKÄYTTÖÖN SUUNNATUT TALLENNEFORMAATIT	13
3.2 DVD	13
3.3 Blu-ray	15
3.4 Elokuvatallenteiden tulevaisuus ja suoratoistopalvelut	16
4 KIRJASTO ELOKUVIEN LAINAAJANA	19
4.1 Elokuva saapuu kirjastoon	19
4.2 Tekijänoikeudet.....	20
4.3. Elokuvan tulevaisuus kirjastoaineistona.....	21
5 KOKOELMATYÖ	24
5.1 Kokoelmatyön yleistä historiaa.....	24
5.2 Kaksi tapaa hahmottaa kokoelmatyö	24
5.3 Kokoelman arviointi.....	25
5.3.1 Listamenetelmä	26
5.3.2 Tilastomenetelmä	28
6 TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄT	30
6.1. Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet	30
6.2 Tutkimuksessa käytetyt tilastot	30
6.3 Tutkimuksessa käytetyt listat	31

7 TULOKSET	35
7.1 Tilastotarkastelu.....	35
7.2 Listamenetelmällä saadut tulokset kotimaisten elokuvien osalta	38
7.3 Listamenetelmällä saadut tulokset ulkomaisten elokuvien osalta	41
8 YHTEENVETO JA POHDINTAA	44
LÄHTEET	46

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Toiviaisen listan elokuvat vuosikymmenittäin ja niiden määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.....	42
Kuvio 2. Kokoelmasta löytyvät Toiviaisen lista elokuvat formaattikohtaisesti ja vuosikymmenittäin jaoteltuna.....	43
Kuvio 3. Keskeisten ulkomaisten elokuvien listan nimikkeiden jakautuminen vuosikymmenittäin ja niiden määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.....	45
Kuvio 4. Kokoelmasta löytyvät keskeiset ulkomaiset elokuvat formaateittain.	46
Taulukko 1. Toiviaisen listan elokuvien jakautuminen vuosikymmenittäin ja listattujen elokuvien määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.....	35
Taulukko 2. Keskeisten ulkomaisten elokuvien määrä kokoelmassa, sekä niiden jakautuminen vuosikymmenittäin ja listakohtaisesti.....	38
Taulukko 3. Elokuvien hankintamäärät Keski-Suomen ja koko Suomen kirjastoissa vuosina 2001-2017.....	40
Taulukko 4. Elokuvien lainausmäärät Keski-Suomen ja koko Suomen yleisissä kirjastoissa vuosina 2001-2017.....	42

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan millaisia valmiuksia Keski-kirjastojen elokuvakokoelma voi tarjota kirjaston käyttäjälle, esimerkiksi aloittelevalle elokuvaharrastajalle, joka aktiivisesti pyrkii näkemään elokuvahistorian vakiintuneita teoksia, eikä vain uudempaa elokuvaa. Tarkoitus opinnäytetyössä on saada tietoa siitä kuinka edustettuina elokuvahistorian keskeisinä pidetyt teokset ovat kokoelmassa, kuinka laaja elokuvakokoelma on ajallisesti ja miten hyvin myös kotimaisiin elokuvaklassikoihin perehtyminen onnistuu.

Opinnäytetyön aihe ja tutkimusongelma on saanut innoitusta Peter von Baghin (2013, 36) esseekirjassaan Cinefilia tekemästä huomiosta, että melkein millä syrjäseudulla tahansa voidaan periaatteessa koota cinefiliaan tarvittavaa tietoa ja ymmärryksen sirpaleita. Von Bagh viittaa kommentillaan jo pidempään käynnissä olleeseen kehitykseen, jossa elokuvat katsotaan useammin kotona kuin elokuvateatterissa, mikä on mahdollistanut sen, että kuka tahansa voi hankkia elokuvatietoutta asuinpaikasta riippumatta.

Tutkimuksen aihe on juuri nyt ajankohtainen, sillä elokuvien katselutottumukset ovat internetin suoratoistopalveluiden, kuten Netflixin, johdosta muutosessa. Satunnainenkin käyttäjä huomaa, että suoratoistopalveluissa on keskitytty tarjoamaan pääasiallisesti uusia tai vähintäänkin uudehkoja elokuvia. Siksi onkin mielekästä tutkia sitä, kuinka hyvä apuväline kirjaston elokuvakokoelma voi olla tänä päivänä elokuvavivistyksen hankkimiseen.

Työn teoriaosuudessa käydään aluksi läpi elokuvan yleistä historiaa, esitellään elokuvien kotikäyttöön suunnatut tallenneformaatit, sekä suoratoistopalvelut ja kerrataan vaiheita, joiden myötä elokuvat hiljalleen vakiintuivat kirjastoaineistoksi. Teoriaosuudessa käsitellään myös elokuvaan liittyviä tekijänoikeuksia ja hieman hahmotetaan elokuvien tulevaisuutta kirjastoissa. Lisäksi teoriaosuudessa selvitetään kirjastoissa tehtävää kokoelmatyötä ja kirjaston kokoelmien arviointiin käytettäviä menetelmiä.

2 KATSAUS ELOKUVAN HISTORIAAN

2.1 Elokuvan keksiminen ja Lumièren veljekset

Elokuvan keksimistä on vaikea ajoittaa yksittäiseen tapahtumaan. Ei ollut yhtä tiettyä hetkeä jolloin elokuvan tekniikka syntyi, vaan se kehittyi erillisten ponnisteluiden kautta, joita tehtiin Yhdysvalloissa, Saksassa, Englannissa ja Ranskassa. (Bordwell & Thompson 2009, 6.)

Ranskalaiset Lumièren veljekset, Louis ja Auguste, keksivät projektorin, joka auttoi tekemään elokuvasta kaupallisesti ja kansainvälisesti kannattavan hankkeen. Toisin kuin monet muut varhaiset kamerat, heidän kinematografinsa oli pieni ja kannettava. Yksi Lumièren veljesten tärkeistä päätöksistä oli kuvata elokuvat nopeudella 16 kuvaa sekunnissa. Tästä vakiintui tavallisimmin käytetty elokuvanopeus noin 20 vuodeksi. Lumièren ensimmäinen tällä tekniikalla kuvaama elokuva oli Työläiset lähtevät Lumièren tehtaasta, joka kuvattiin ilmeisesti maaliskuussa 1895. (Bordwell & Thompson 2009, 8–9.)

Lumièren veljesten ensimmäinen kaupallinen elokuvaesitys järjestettiin 28.12.1895 Pariisissa. Heidän aiemmat samana vuonna järjestämänsä esitykset olivat olleet suljetumpia, suunnattu kaupallisille ja tieteellisille yhteisöille. Ensimmäisen suurelle yleisölle suunnatun näytöksen esityspaikkana toimi huone kahvila Grand Cafessa. Esitys kesti 25 minuuttia ja koostui kymmenestä, noin minuutin pituisesta elokuvasta. Liput esitykseen maksoivat frangin. Se oli yksi elokuvahistorian kuuluisimmista tapahtumista. (Bordwell & Thompson 2009, 9.)

Lumièret erikoistuivat lyhyisiin, dokumentinomaisiin elokuviin, joissa kuvattavat tilanteet etenivät tavalla, jolla ne olisivat oletetusti edenneet, vaikka kamera ei olisi ollut niitä todistamassa. Heidän kenties kuuluisin elokuvansa Juna saapuu asemalle näyttää junan lähestymisen kameraa kohti. Usein kuvatut tilanteet olivat niinkin yksinkertaisia kuin elokuvassa, jonka aiheena oli toinen veljeksistä, Auguste Lumière, syöttämässä yhtä lapsistaan. Elokuvien tarjoama uutuudenviehätys ja kuvista välittyvien yksityiskohtien tarkkuus riittivät aluksi yleisölle, tarinat eivät olleet vielä tarpeellisia. (Kobel 2007, 35–36.)

Ensimmäisten esitysten menestys oli kohtalaista, mutta jo viikkojen sisällä Lumières järjestivät päivittäin kaksikymmentä näytöstä, joihin ihmiset joutuivat jonottamaan sisäänpääsyä. Tätä menestystä nopeasti hyödyntääkseen he lähettivät edustajiaan ympäri maailmaa esittämään elokuviaan ja tekemään uusia. Kevään 1896 aikana elokuvaesityksiä nähtiin esimerkiksi Belgiassa, Espanjassa, Etelä-Afrikassa ja Venäjällä. Elokuvan ensimmäisen vuosikymmenen aikana elokuvia esitettiin ympäri maailmaa, mutta niiden tekeminen oli pitkälti keskittynyt niihin maihin, joihin elokuvakameran keksiminen juontuu: Ranskaan, Englantiin ja Yhdysvaltoihin. (Bordwell & Thompson 2009, 9, 12.)

2.2 Hollywoodin synty

Amerikkalainen elokuvateollisuus oli alkujaan keskittynyt New Yorkiin ja New Jerseyyn. Muutamat tuotantoyhtiöt toimivat myös Philadelphiassa ja Chicagossa. Tuottajat alkoivat kuitenkin muuttaa lämpimämmän ilmaston perässä Etelä-Kaliforniaan, jossa elokuvien tekemistä pystyi jatkamaan myös läpi talven. (Kobel 2007, 67.) Kivun sään lisäksi Etelä-Kalifornia tarjosi elokuvantekijöille vaihtelevia maisemia aavikosta valtameren. Lännenelokuvasta tuli 1910-luvulla yksi suosituimmista elokuvan lajityypeistä ja kyseiset elokuvat näyttivät aidomilta, kun ne kuvattiin oikeassa lännessä eikä New Jerseyssä. (Bordwell & Thompson 2009, 52.)

Moni elokuvien tuotantoyhtiö asettui Hollywoodiin, Los Angelesin esikaupunkiin. Kyseisestä nimestä muodostui synonyymi amerikkalaiselle elokuvateollisuudelle. Vuoden 1915 mennessä 60 prosenttia amerikkalaisista elokuvista kuvattiin Etelä-Kaliforniassa. (Kobel 2007, 67.) Elokuvastudiot Hollywoodin alueella kasvoivat nopeasti suuriksi, useita osastoja kattaviksi komplekseiksi, joissa elokuvia kuvattiin niin ulko- kuin sisälavasteissa (Bordwell & Thompson 2009, 52).

Eurooppalaiset elokuvayhtiöt hallitsivat maailmanmarkkinoita ennen ensimmäistä maailmansotaa, jolloin 60–70 prosenttia maahantuoduista elokuvista Euroopassa ja Yhdysvalloissa olivat ranskalaisia (Kobel 2007, 60). Ensimmäisen maailmansodan syttyminen vuonna 1914 lähes pysäytti ranskalaisen elokuvatuotannon. Monet elokuva-alalla työskentelevistä lähetettiin rintamalle ja studioista tehtiin kasarmeja. Elo-

kuvien tuotanto käynnistettiin uudelleen, mutta aiempaa pienemmässä mittakaavassa, kun kävi selväksi, että sota jatkuisi vielä vuosia. (Bordwell & Thompson 2009, 43–44.)

Myös toisen Euroopan johtavan elokuvamaan, Italian, tuotanto supistui maan liittyessä sotaan 1916. Amerikkalaisyhtiöt ryhtyivät paikkaamaan näiden elokuvamaiden jättämää tyhjiötä ja Yhdysvaltojen rooli elokuvien maailmanlaajuisena levittäjänä kasvoi. (Bordwell & Thompson 2009, 43–44.) Sodan loppuun mennessä Hollywoodista oli muodostunut elokuvamaailman keskus (Kobel 2007, 60).

2.3 Äänielokuva

Jay Beck (2011, 64–66) huomauttaa äänielokuvan kehittymistä käsittelevässä artikkelissaan, että termi ”mykkäelokuva” on yksi harhaanjohtavimmista käsitteistä kuvan ja äänen historiassa. Sinä ajanjaksona, johon usein viitataan ”mykkäkautena”, suunnilleen vuodesta 1895 1920-luvun loppuun, elokuvia ei koskaan kutsuttu ”mykiksi”. Beckin mukaan vallitsee yleinen konsensus siitä, että varhaisimpia elokuvaesityksiä säestettiin jollain tapaa akustisesti, huolimatta tuolloin vallinneista elokuvien vaihtelevista esityskäytännöistä, osana vaikkapa vaudeville-esitystä tai matkailuentoa. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ensimmäistä elokuvaesitystä, joka pidettiin New Yorkissa huhtikuussa 1896 ja jossa näytettiin Thomas Edisonin elokuvia, säesti Dr. Leo Sommersin Blues Hungarian Band. Beck myös korostaa, että vaikka elävästä musiikista muodostui pääasiallinen äänen muoto varhaisiin elokuviin, kuului ajatus kuvan ja äänen tarkasta samanaikaisuudesta elokuvatekniikan kehittäjien haasteisiin alusta alkaen. (Beck 2011, 64–66.)

Ari Honka-Hallillan (1996) mukaan äänielokuvien levittämisen edellyttämä tekniikka oli valmis vuoden 1924 paikkeilla. Äänen tallentamiseen ja sen toistamiseen liittyvä tekniikka oli kehittynyt tarpeeksi, jotta äänen toistaminen suuressakin salissa onnistui tarpeeksi hyvälaatuisena. Äänielokuvan lopullinen läpimurto tapahtui Yhdysvalloissa vuonna 1927, jolloin ensi-iltaan saapui ensimmäiseksi äänielokuvaksi nimetty *The Jazz Singer*. Elokuvassa tosin pääosan esittäjä Al Jolson lausui vain yhden repliikin, muutoin elokuvassa kuultiin levytettyä musiikkia. (Kivi & Pirilä 2017, 63.) Elokuvan ilmiömäinen menestys antoi osviittaa siitä, että ääni voisi tarjota muutakin

kuin vain halvan tavan tallentaa ja esittää näyttämöesityksiä sekä musiikkia (Bordwell & Thompson 2009, 178).

Äänielokuva kehittyi ja yleistyi eri maissa eri tahtia. Kehitykseen liittyi useita kilpailuvia äänijärjestelmiä ja patenteja. Yhdysvallat, Saksa ja Neuvostoliitto olivat johtavia maita äänielokuvaan siirtymisessä. Ensimmäiseksi valmista tuli Yhdysvalloissa, jossa äänielokuvaan oli siirrytty käytännössä kokonaan vuoden 1932 puoliväliin mennessä. Monet kriitikot ja ohjaajat pelkäsivät, että pitkät dialogijaksot näytelmien elokuvasovituksissa tuhoaisivat mykkäkaudelta tutut sulavat kameran liikkeet ja leikkauksen. Useimmat elokuvantekijät kuitenkin pian huomasivat, että ääni, mielikuvituksellisesti käytettynä, toi elokuvaan uuden tyylikeinon. (Bordwell & Thompson 2009, 177–179.)

2.4 Värielokuvat ja laajakuvaformaattit

Ensimmäiset värielokuvat valmistuivat värittämällä filmiä käsin. Varhaiset värityskeinot olivat 1800-luvun valokuvauksen ja maalaustaiteen perintöä. Ensimmäisen värielokuvan nimeäminen on mahdotonta, sillä se on osittain tulkintakysymys. (Yumibe 2012, 39.) Ensimmäinen värielokuvamenetelmä oli Kinemacolor, joka saavutti huomattavaa menestystä Isossa-Britanniassa vuonna 1908. Kyseisen tekniikan kehittäminen pysähtyi kuitenkin patenttiasioita koskeviin riitoihin. (Kortelainen 2007.)

Yhdysvalloissa perustettiin yhtiö nimeltä Technicolor vuonna 1915. Kyseisen, yhtiön nimeä kantavan värielokuvamenetelmän kehittäjien tarkoitus oli ratkaista silloisten värielokuvien ongelmat, joita olivat esimerkiksi kuvan välkkyminen ja väri vaihtelut. Technicolorin läpilyönti vaati lopulta usean vuoden ja järjestelmän kehitystyön. Värielokuvajärjestelmän neljäs versio oli lopulta menestys 1930-luvulla ja sillä toteutettiin esimerkiksi menestyselokuva *The Wizard of Oz* (1939). (Kortelainen 2007.) Nykyään pidämme värejä elokuvissa realistisena elementtinä, mutta 1930- ja 40-luvuilla ne yhdistettiin useimmiten fantasiaan ja speaktaakkeliin. Seikkailuelokuvien lisäksi värejä hyödynnettiin tuolloin myös musikaaleissa. (Bordwell & Thompson 2009, 203.)

Televisiot alkoivat yleistyä yhdysvaltalaiskodeissa 1950-luvulla. Televisiokuva oli tuolloin pieni, epäselvä ja mustavalkoinen. Elokuvatuottajat halusivat houkutella katsojat olohuoneistaan takaisin elokuvateattereihin, joiden kävijämäärät olivat laskeutuneet 1940-luvun lopulta lähtien. Syyt kävijämäärien laskuun ei ollut vain televisiossa, vaan laajemmassa kulttuurin muutoksessa. Yhä useammat asuivat esikaupungeissa, joista suunnattiin elokuvateatteriin katsomaan jotain tiettyä "tärkeää" elokuvaa, jossa saattoi esimerkiksi esiintyä isoja elokuvatähtiä. Aiemmin paikallisessa elokuvateatterissa oli vierailtu säännöllisesti. (Bordwell & Thompson 2009, 301.)

Värielokuvat olivat jotain mitä televisio ei voinut tarjota. Tuotettujen värielokuvien määrä nousikin Hollywoodissa 50-luvun alkupuolella 20 prosentista 50 prosenttiin. Technicolorin rinnalle syntyi tuolloin toinen, yksinkertaisempi värielokuvajärjestelmä Eastman Color, joka osaltaan auttoi nostamaan väreissä kuvattujen elokuvien määrää. (Bordwell & Thompson 2009, 301.)

Värien lisäksi yleisölle haluttiin tarjota myös aiempaa laajempaa kuvaa. Erilaisia laajakuvaformaatteja esiteltiin 1950-luvun alussa. Yksi näistä oli kolme projektoria vaativia Cinerama, jonka tarjoama laajakuva muodostui käytännössä kolmesta vierekäisestä kuvasta. Ensimmäinen kyseisessä formaatissa kuvattu elokuva This is Cinerama sai ensi-iltansa New Yorkissa 1952 ja sitä esitettiin yhdessä teatterissa kaksi vuotta putkeen tavallista kalliimmilla lippuhinnoilla. Elokuvan tuotot olivat lähes 5 miljoonaa dollaria. Kyseessä oli matkaelokuva, joka tarjosi yleisölle jännittäviä hetkiä, kuten vuoristorata-ajelun ja lennon Grand Canyonin halki. (Bordwell & Thompson 2009, 302.)

Hallitsevaksi laajakuvaformaatiksi nousi kuitenkin 20th Century-Foxin CinemaScope, joka oli vähemmän pramea kuin Cinerama, mutta käytännöllisempi. CinemaScope yhdisteli laajakuvan tuottamiseksi perinteistä 35 millimetrin filmiformaattia ja optiikkaa melko yksinkertaisella tavalla. Ensimmäinen formaatissa esitetty elokuva oli The Robe vuonna 1953. Lähes kaikki elokuvayhtiöt alkoivat käyttää CinemaScopea, paitsi Paramount, joka lanseraasi oman laajakuvaformaatin, Vistavisionin, elokuvan White Christmas (1954) myötä. (Bordwell & Thompson 2009, 302.)

Vuoden 1954 jälkeen useimmat Hollywoodissa tuotetut elokuvat suunniteltiin esitettäväksi laajemmassa kuvasuhteessa kuin perinteissä 1,37:1. Laajempi kuva vaati

suurempia valkokankaita ja toi muutoksia elokuvateatterisuunnitteluun. Muissakaan isoissa elokuvamaissa ei haluttu jäädä jälkeen Yhdysvalloista, joten niissä kehitettiin omia laajakuvaformaatteja. Esimerkiksi Neuvostoliitossa oli Sovscope, Ranskassa Dyaliscope ja Japanissa TohoScope. (Bordwell & Thompson 2009, 302.)

3 ELOKUVIEN KOTIKÄYTTÖÖN SUUNNATUT TALLENNEFORMAATIT

3.1 VHS

Jo aivan television alkuajoista lähtien pyrittiin kehittämään laite, jolla televisio-ohjelmia olisi mahdollista tallentaa. Ensimmäiset toimivat kuvanauhurit valmistettiin 1950-luvulla ja jo 1960-luvulle tultaessa olikin jo olemassa kotikäyttöön suunnattuja videonauhureita. Ne olivat kuitenkin suuria ja painavia sekä korkeasti hinnoiteltuja laitteita, joissa kuvanauha kulki avokeloja pitkin. Videonauhurit alkoivatkin hiljalleen yleistyä kodeissa vasta 1970-luvulla, jolloin kasetteja käyttävät nauhurit tulivat käyttöön. Voittajaksi eri nauhurivalmistajien välisessä formaattikilpailussa nousi japanilaisen JVC:n VHS-järjestelmä (Video Home System), joka oli tuotu markkinoille vuonna 1976. Siihen muutkin valmistajat pian siirtyivät. VHS:n läpimurto vallitsevaksi formaatiksi perustui kahteen seikkaan: sillä oli kilpailijoita joustavampi valmistuslisenssipolitiikka ja maailmanlaajuisesti merkittävä aikuisviihdeteollisuus ryhtyi sen käyttäjäksi. (Metsänkylä 2007.)

VHS-nauhurit ja -kasetit alkoivat yleistyä kodeissa 1980-luvulta alkaen. Televisio-ohjelmia oli mahdollista nauhoittaa tätä tarkoitusta varten myytävälle tyhjille kaseteille. Elokuvia myytiin ja vuokrattiin valmiina tallenteina kotikäyttöön. (Metsänkylä 2007.) Suomen ensimmäiset videovuokraamot perustettiin 1980. Vuosi 1982 oli Suomessa videonauhureiden läpimurtovuosi, tuolloin niitä myytiin 50 000 kpl ja myynti lisääntyi tämän jälkeen nopeasti vuosittain. Kyseisenä vuonna, 1982, nimikkeitä Suomen videomarkkinoilla oli runsaat 500. (Kotanen 1997, 19, 21.)

3.2 DVD

Kotivideomarkkinoiden kasvettua, olivat Hollywood-studiot valmiita kotikatselun seuraavaan trendiin, joka oli oleva DVD eli digital versatile disc tai digital video disc. Kyseinen formaatti oli tulos useita vuosia kestäneistä yrityksistä kehittää digitaalinen alusta, joka korvaisi kotiin myytävät videot. Jo niinkin aikaisin kuin 1969, oli Universal-studion johtaja Lew Wasserman kiinnostunut videolevyformaatin kehittämisestä.

(Bernard 2014, 53.) Seuraavan kahden vuosikymmenen aikana useat formaatit, kuten Laserdisc, CD-Interactive ja Video CD (VCD) eivät onnistuneet tekemään läpimurtoa. Yhtenä syynä formaattien epäonnistumiseen oli niiden kalleus. (Ulin 2009, 180–181, Bernardin 2008, 53 mukaan.)

DVD-levyn muistitila oli yli seitsenkertainen CD-levyyn verrattuna ja äänen- ja kuvantoisto-ominaisuuksiltaan se oli aikaisempiin tallennustyyppeihin verrattuna ylivoimainen. Lisäksi tekniikka mahdollisti useampien tekstitys- ja dubbauskielten tallentamisen, sekä lisäinformaation (esim. tekijäesittelyt) liittämisen tekstin tai videon muodossa. (Sirén 1996, Kotasen 1997, 20 mukaan.)

DVD lanseerattiin Yhdysvaltain markkinoille vuonna 1997 ja siitä tuli nopeasti hallitseva kotikäyttöön suunnattu formaatti (Friedman 2017, 124). Janet Waskon (2003, 133, Friedmanin 2017, 124 mukaan) mukaan DVD-soittimien hinnat olivat 1990-luvun lopulla tasolla, johon keskiluokallakin oli varaa ja vuoteen 2002 mennessä DVD-soitin edusti aikansa nopeimmin myyvää kuluttajaelektroniikkaa.

Hollywood oli hinnoitellut VHS-kasetteina myytävät nimikkeet hinnaltaan liian korkeiksi useimmille kuluttajille, esimerkiksi piratismiin liittyvän varovaisuuden vuoksi. VHS-kasetit menestyivätkin paremmin vuokra- kuin myyntituotteina. DVD-levyt sen sijaan suunnattiin suoraan kuluttajille myytäväksi. Mahdollisuus tuottaa DVD-levyjä suurina määrinä halvalla, levyjen pieni pakkauskooko sekä DVD:n luvattoman kopioimisen vaikeus tekniikan ilmestymisajankohtana, tekivät niistä houkuttelevamman myyntiartikkelin. (Friedman 2017, 124.)

Uusien, vanhojen ja muuten vain julkaisua vaille jääneiden elokuvien julkaiseminen DVD:llä oli hetken aikaa kultakaivos elokuvateollisuudelle, joka toivoi voivansa kiertää tuotteitaan elokuvateatterissa käymättömälle yleisölle. DVD auttoi laajentamaan elokuvien katselusta, sekä ennen kaikkea niiden uudelleenkatselelusta, kotoon nauttivaa asiakaspohjaa. Ennen videonauhureiden tuloa oli elokuvien keräily vain harvoille mahdollista sen edellyttäessä sekä taloudellisia resursseja hankkia, että teknistä osaamista esittää ja säilyttää filmejä. VHS-kasettien myötä syntynyt elokuvakeräilijöiden joukko laajeni DVD:n ansiosta huomattavasti. DVD:n menestystä vauhditti sen asema kotiin myytäväksi tarkoitettuna tuotteena, joka tekniseltä

kapasiteetiltaan pystyi jäljittelemään elokuvateatterikokemusta. (Friedman 2017, 125–126.)

3.3 Blu-ray

DVD-soittimien myynnin kiihtyessä, teki seuraava formaatti jo tuloaan. Keväällä 2002 Helsingin Sanomissa julkaistiin uutinen otsikolla: "Unohda dvd, säästä jo blu-rayhin." (Helsingin sanomat 9.3.2002). Ensimmäiset Blu-ray-soittimet julkaistiin Japanissa jo seuraavana vuonna. Maailmanlaajuisille markkinoille Blu-ray-soittimet saapuivat vuonna 2006. (Blu-raydisc.com, [viitattu 26.2.2019].)

Blu-ray-levyformaatin kehittämisestä vastasi Blu-ray Disc Association (BDA), joka muodostui lukuisista elektroniikka-, tietotekniikka- ja media-alan yrityksistä (Blu-ray.com, [viitattu 26.2.2019]). Perustajajäseniin kuuluivat esimerkiksi LG Electronics, Phillips, Samsung ja Sony (Sony.net 2002). DVD:n seuraajan paikasta Blu-rayn kanssa kilpaili tekniikaltaan melko samankaltainen HD DVD, joka oli kehitetty Toshiba johdolla (Järvinen 2008). Petteri Järvisen (2008) mukaan kaksi eri formaattia hämmensi kuluttajia ja asetti elokuvayhtiöt hankalaan tilanteeseen. Sony, joka toimii elokuvayhtiönä ja laitevalmistajana, kiritti Blu-rayn markkinajohtajaksi. Toshiba ilmoitti helmikuussa 2008 luopuvansa HD DVD:n kehittämisestä. (Järvinen 2008.)

Blu-rayn nimi viittaa siniseen laseriin, jota käytetään levyjen lukemiseen. Verrattuna punaiseen laseriin, jota DVD ja CD käyttivät, sallii aaltopituudeltaan lyhyempi sininen laser tiheämmin tallennetun tiedon lukemisen ja siten mahdollistaa suuremman tallennuskapasiteetin. Yhden kerroksen Blu-ray-levylle mahtuu 25 gigatavua dataa ja kahden kerroksen levylle 50. Blu-rayn kapasiteetti mahdollistaa teräväpiirtovideon toistamisen ja tallentamisen. (Blu-raydisc.com, [viitattu 27.2.2019].) Petteri Järvisen (2008) mukaan teräväpiirto on avainsana Blu-rayn kohdalla. DVD-levyjen kuvanlaatu optimoitiin aikoinaan putkitelevisioita varten, eikä se enää riitä tämän päivän näytöille. (Järvinen 2008.)

Heikki Kivelän (2018) mukaan DVD oli ja on edelleen merkittävä vastus Blu-rayille, huolimatta Blu-rayn asemasta laadukkaampana elokuvien tallennusformaattina. Kivelä korostaa syyn olevan DVD:n edullisuus ja yleisyys. Ennustuksista huolimatta Blu-ray ei jäänyt viimeiseksi kotikäyttöön suunnatuksi elokuva-levyksi. Korkeamman resoluution mahdollistava Ultra HD Blu-ray tuotiin markkinoille 2016 (Kivelä 2018).

3.4 Elokuvatallenteiden tulevaisuus ja suoratoistopalvelut

Elokuvien myynti DVD- ja Blu-ray -formaateissa on Suomessa laskenut lähes koko 2010-luvun ajan, lukuun ottamatta vuosia 2010-2012, jolloin Blu-ray-levyjien myynti on ollut nousussa. Vuonna 2010 DVD-myynti oli 11 650 057 kappaletta ja Blu-ray-myynti 693 347. Vastaavasti vuonna 2016 DVD-elokuvia myytiin enää 2 747 976 kappaletta ja Blu-ray-levyjä 532 517. (Suomen elokuvasäätiö 2011-2017.) Luvut osoittavat kuinka Blu-ray ei koskaan osoittautunut läheskään yhtä suosituksi formaatiksi kuin DVD, mutta laadukkaampana formaattina sen houkuttelevuus kuluttajien silmissä ei ole ajan kuluessa laskenut yhtä rajusti kuin edeltäjänsä.

Keskeinen syy perinteisten tallenteiden kysynnän laskuun on internetin suoratoistopalvelut, joista tunnetuin lienee yhdysvaltalainen Netflix. Netflix, joka aloitti Suomessa vuonna 2012, tarjoaa asiakkailleen elokuvia ja sarjoja katsottavaksi kiinteällä kuukausihinnalla, alkaen 7,99 euroa. Kuukausihinta vaihtelee hieman riippuen asiakkaan valitsemasta sopimustyyppistä. Suomessa Netflixin kilpailijoihin suoratoistomarkkinoilla lukeutuvat esimerkiksi Amazon Prime, C More, HBO Nordic ja Viaplay. Palveluiden sisältöpainotuksissa on hieman vaihtelua, esimerkiksi HBO tunnetaan ennen kaikkea sarjoistaan, mutta toimintaperiaate kuukausimaksuineen on kaikilla sama. (Talouteni.fi 2018.)

Merkillepantavaa on, että Suomessa suosituin suoratoistopalvelu vuonna 2018 ei ollut Netflix, kuten monissa muissa maissa, vaan Yleisradion tuottama Yle Areena. Tieto perustuu tanskalaisen tutkimusyhtiö AudienceProjectin toteuttamaan verkkokyselyyn, johon vastasi yli 16,000 henkilöä. Kyselyyn osallistui vastaajia Suomesta,

Ruotsista, Norjasta, Tanskasta, Saksasta, Isosta-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Kyselyyn vastanneista suomalaisista 65 prosenttia ilmoitti katsovansa elokuvia ja sarjoja Yle Areenasta, kun taas Netflixin vastaava luku oli 56 prosenttia. (Yle 2019.)

Mikäli katsoja ei halua ryhtyä minkään elokuvapalvelun kuukausitilaajaksi, onnistuu yksittäisten elokuvien ostaminen ja vuokraus esimerkiksi YouTuben kautta. Kun alkuaan vuonna 1985 perustettu videovuokraamoketju Makuuni hakeutui loppukesästä 2018 konkurssiin, mainitsi se elokuvien vuokraamisen vähentyneen vuosi vuodelta, vuokrauksen muuttuessa digitaaliseksi (Nieminen 2018).

Elokvatallenteiden katoaminen kokonaan ei ole näköpiirissä lähitulevaisuudessa, mutta hiipumisen merkkejä on havaittavissa, kuten myyntiluvut osoittavat. Lisäksi elektroniikkajätti Samsung ilmoitti helmikuussa 2019 lopettavansa Blu-ray-soittimien valmistamisen Yhdysvaltain markkinoille. Päätös koskee niin perinteisiä Blu-ray-soittimia kuin uudempia Ultra HD Blu-ray-soittimia. (Huhtala 2019.) Voidaankin siis olettaa, että fyysiset elokuvatallenteet ovat tulevaisuudessa aiempaa marginaalimpi ilmiö.

Vanhoista elokuvista kiinnostuneille ei suoratoistopalveluista ole ainakaan toiseksi elokuvatallenteiden korvaajaksi. Vanhempia elokuvia ja varsinaisia klassikoita löytyy nimittäin palveluista melko vähän. Esimerkiksi Netflixin Suomen valikoi-maa listaavan Flixable-sivuston mukaan palvelussa oli huhtikuun 2019 alkupuolella ennen vuotta 2000 tehtyjä elokuvia katsottavissa 158 nimikettä, joista 77 oli tehty 1990-luvulla. Elokuvien kokonaismäärä palvelussa oli 2400 kappaleen paikkeilla. (Flixable.com, [viitattu 5.4.2019].) Yksi mahdollinen tulevaisuuden skenaario lienee se, että elokuvaklassikoita julkaistaan jatkossakin tallennemuodossa, suoratoistopalveluiden keskittyessä uudempiin elokuvaan.

Suoratoistopalvelun rakentaminen pääasiallisesti elokuvaklassikoiden ympärille on myöskin haasteellista. Tästä hyvä esimerkki on Yhdysvalloissa vuonna 2016 lanseerattu FilmStruck. Yhdysvaltojen markkinoilla aloittanut, myöhemmin myös esimerkiksi Espanjaan, Isoon-Britanniaan ja Ranskaan laajentanut suoratoistopalvelu päätettiin sulkea loppuvuodesta 2018. FilmStruck tarjosi asiakkailleen noin 1800 elokuvaa, joiden joukossa oli klassikoita ja kulttielokuvia, sekä uudempia taide-elokuvia ympäri maailmaa. Palvelusta vastanneet yhtiöt Turner Classic Movies (TCM)

ja Warner Bros. Digital Networks eivät paljastaneet palvelun tilaajamääriä, mutta FilmStruckin lopettamispäätöstä koskevassa tiedotteessa ne totesivat sillä olleen uskollinen, mutta pieni käyttäjäkunta. (Spangler 2018.)

4 KIRJASTO ELOKUVIEN LAINAAJANA

4.1 Elokuva saapuu kirjastoon

Opetusministeriön 1980-luvun alkupuolella asettama videotoimikunta käynnisti video- ja äänitekokeilun valikoiduissa kirjastoissa huhtikuussa 1982. Kokeiluun valittiin kuusi kirjastoa. Helsinki, Tampere ja Kuopio edustivat suuria paikkakuntia, Rovaniemi keskikokoisia ja Kirkkonummi ja Ylivieska pieniä. Kokeiluun osallistuvien kirjaston valikoitumiseen vaikuttivat kirjastojen halukkuus ja valmius osallistua, sekä alueelliset ja kuntien kokoon liittyvät seikat. Kokeilutoimipisteinä toimivat pääkirjastot lukuun ottamatta Helsinkiä, jossa kokeilu toteutettiin Töölön kirjastossa. (Kotanen 1997, 22–23.)

Kokeilulla oli useampia tavoitteita. Kotimaista elokuvaa haluttiin tuoda paremmin saataville, esimerkiksi lyhyt- ja dokumenttielokuvilla oli yleisesti puutetta levityskanavista. Yksi tavoitteista oli ylipäättään monipuolistaa videotarjontaa, joka oli tuolloin videovuokraamoissa melko kapea. Vuokraamot keskittyivät pääasiallisesti viihde-elokuvaan, klassikoiden, lastenohjelmien ja kotimaisten elokuvien edustaessa vain pientä osaa niiden valikoimasta. (Kotanen 1997, 22.)

Video- ja äänitekokeilu oli osittain myös selvitys siitä, miten kirjastojen toiminnan monipuolistaminen onnistuisi. Kokeiluun liittyi seuraavanlaisia kysymyksiä: haluavatko kirjastojen käyttäjät ja henkilökunta video- ja radio-ohjelmia valikoimiin, millaiset ohjelmat sopivat kirjastoon, miten videoaineisto rahoitettaisiin ja tulisiko kirjaston maksuttomuusperiaatteeseen muutoksia uuden toimintamuodon myötä? Tavoite oli myös saada käytännön tietoa siitä, miten videoiden lainaus kirjastoissa tulisi käynnistää. (Kotanen 1997, 22.)

Kokeilu oli kestoltaan lähes kolmivuotinen. Kirjastojen ohella kokeiluun osallistuivat Ylen tallennepalvelu ja Kirjastopalvelu Oy. Valtaosan kokeilun kautta tarjotusta sisällöstä muodostivat Yleisradion tuottamat ja välittämät kotimaiset ohjelmat, sekä vanhat kotimaiset elokuvat. Kirjastopalvelun kautta kokeiluun saatiin myös esimerkiksi muutamia ulkomaisia elokuvia. Kokeilun myötä videoiden todettiin sopivan aineistoksi kirjastoon. Kotimaisten elokuvien ja klassikoiden suosio osoitti kirjastojen

pystyvän täydentämään elokuvatarjontaa, sekä toimimaan vaihtoehtona videovuokraamoille. (Kotanen 1997, 23–24.)

Videoiden lainaus yleistyi kirjastoissa nopeasti. Vuonna 1989 videoita sai lainaan noin sadasta kirjastosta ja vuoteen 1996 mennessä videoita lainattavaksi tarjosi jo suunnilleen 400 kirjastoa. Suomen kirjastoseuran ja Helsingin kaupunginkirjaston asettaman kirjastojen videopolitiikka -työryhmän tekemän kyselyn mukaan 1990-luvun puolivälissä kirjastojen videokokoelmat olivat pääosin melko pieniä, 58 %:lla kirjastoista oli alle 300 videon kokoelma. Noin joka kymmenennessä kirjastossa oli suuri, yli 1000 videota kattava kokoelma. Suurin yksittäisen toimipisteen kokoelma oli Tampereen pääkirjastolla, 6053 kappaletta. Kysymykseen kokoelman suuruudesta vastasi 360 kirjastoa. (Kotanen 1997, 29, 50–51.)

4.2 Tekijänoikeudet

Elokuvat ja tv-sarjat ovat tekijänoikeuslain piiriin kuuluvia teoksia. Tämä tarkoittaa sitä, että tekijällä on yksinoikeus päättää teoksensa käytöstä. Tekijälle kuuluvat teoksen taloudelliset ja moraaliset oikeudet. Taloudellisiin oikeuksiin kuuluu oikeus kappaleiden valmistamiseen, sekä oikeus teoksen saattamiseen yleisön saataviin. Kappaleiden valmistamista voi olla esimerkiksi teoksen tietokoneen kovalevyllä kopiointi, sen tallennus filmille tai DVD-R-levylle, sekä kirjaan painaminen. Teoksen levittäminen myymällä, vuokraamalla, lainaamalla, sekä sen julkinen esittäminen on teoksen saattamista yleisön saataviin. (Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry 2014, 2,4, 6.)

Moraalisten oikeuksien pääasiallinen tarkoitus on suojata tekijän taiteellista kunniaa. Moraalisiin oikeuksiin kuuluu isyysoikeus ja respektioikeus. Isyysoikeus tarkoittaa sitä, että mikäli teosta käytetään, tulee tekijän nimi mainita hyvän tavan mukaisesti. Respektioikeudella tarkoitetaan, että teosta ei myöskään saa muuttaa tai saattaa yleisön saataville tavalla, joka loukkaa tekijän taiteellista arvoa. (Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry 2014, 4, 6–7.)

Tekijänoikeuslaissa mainittu käsite ”elokuvateos” on hankala määritellä täsmällisesti. Oikeudenhaltijoiden pyrkimyksenä on ollut tulkita käsitettä laajasti, jotta se

kattaisi kaikki liikkuvan kuvan muodot. Tekijänoikeuskomitean näkemys on, että elokuvateoksia ovat liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvat teokset sekä muut elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla toteutetut teokset, joiden kohdalla tekijänoikeuskynnys ylittyy. (Poroila 2006, 70.)

Tavallisesti elokuvien kopiointi- ja jakeluoikeudet kuuluvat tuotantoyhtiöille. Elokuva-aineiston kirjastosta lainaamisen edellytyksenä on aina oikeudenhaltijan myöntämä lupa. Kirjastot ostavat lainattavat elokuvat useimmiten erilaisilta välittäjiltä, jotka ovat hankkineet tarvittavat oikeudet. Yksittäisten elokuvien kohdalla vastuu lainaamisen laillisuudesta onkin välittäjällä. Kirjastosta lainattu elokuva on tarkoitettu ainoastaan yksityiskäyttöön. Osalla kirjaston kokoelmaan kuuluvista elokuvista on myös lupa julkiseen esittämiseen, mutta tämä lupa koskee ainoastaan kirjastoa, eikä elokuvan lainaavia asiakkaita. (Poroila 2006, 96–97.)

Kirjastojen hankkimien elokuvatallenteiden hintaan lisätään korvaus lainausoikeudesta, jonka suuruus riippuu oikeudenhaltijan tahdosta. Elokuvien kirjastohinnoissa onkin suurta vaihtelua. Etenkin kotimaiset elokuvat saattavat olla kirjastoille kalliita, mihin osaltaan vaikuttaa pieni markkina-alue, jossa kysyntä ja tarjonta ovat epätasapainossa. Elokuvatuottajien ei tarvitse myydä elokuviaan kirjastoille edullisesti, mikäli menekki on markkinoilla hyvä. (Poroila 2006, 99.)

Kirjastojen elokuvakokoelmien muodostumiseen on vaikuttanut se, että perinteisesti uudet elokuvat saattoivat tulla ensin kauppoihin ja vuokraamoihin, sekä vasta myöhemmin kirjastoon lainattavaksi. Hankintakanavat, joista riippuu mitä elokuvia kirjastoille on mahdollista saada, ja hankintoihin käytettävät määrärahat ovat osaltaan asettaneet rajoja elokuvakokoelmien rakentamiselle. Vuonna 2010 kirjastoon hankittavan elokuvatallenteen hintahaarukka oli noin 60-95 euroa. (Ålander 2010.)

4.3. Elokuvan tulevaisuus kirjastoaineistona

Tallenteiden myynnin lasku näkyy elokuvatallenteiden vähentyneissä julkaisumääri-
rissä. Tämä vaikuttaa kirjastoihin tulevaisuudessa siten, ettei hankittavaksi ole tarjolla elokuvia entiseen malliin, ainakaan yhtä runsaslukuisesti, tallenteina. Jo nyt

esimerkiksi elokuvien levitysyhtiö Nordisk Film on luopunut elokuvatalenteiden julkaisemisesta Suomen markkinoilla, lukuun ottamatta kotimaisia elokuvia (Huhtala 2019). Nykyisten elokuvakokoelmien hiljalleen rapistuessa, ei korvaavia kappaleita monista, etenkin vanhemmista elokuvista löydy markkinoilta, joten yhtä kattavien kokoelmien ylläpito ei tulevaisuudessa todennäköisesti ole mahdollista.

Suoratoistopalveluiden sopivuutta kirjastoille ollaan testaamassa. Maailmalla tästä on jo esimerkkejä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on joitain vuosia sitten lanseerattu yleisille kirjastoille ja yliopistoille suunnattu suoratoistopalvelu Kanopy, jonka valikoimiin lukeutuu opetuskäyttöön suunnattujen videoiden lisäksi dokumenttielokuvia, klassikoita, pienimuotoisempaa vaihtoehtoelovakuvaa ja laatu elokuvia ympäri maailmaa. (O'Falt 2017.)

Vuonna 2017 Kanopyn valikoima sisälsi noin 26 000 nimikettä, joista valtaosan muodosti kuitenkin opetustarkoitukseen suunnattu materiaali, eivätkä kokopitkät elokuvat. Kanopyn elokuvia ei ole mahdollista katsoa rajattomasti, vaan se montako elokuvaa käyttäjän on mahdollista palvelusta katsoa kuukauden aikana, vaihtelee kirjastoittain. Esimerkiksi syksyllä 2017 New York Public Libraryn asiakkaana sai palvelusta katsoa 10 elokuvaa kuukaudessa. Kanopyn toimintamalli on, että kirjastot maksavat suoratoistopalvelusta käytön mukaan. (O'Falt 2017.)

Suomessakin on kirjastoilla jo hieman kokemusta elokuvien tarjoamisesta suoratoistopalvelujen kautta. Syksyllä 2013 pääkaupunkiseudun HelMet-kirjastot otti palveluvalikoimaansa IndieFlix-elokuvapalvelun. IndieFlixiin silloisessa valikoimassa oli noin 2500 itsenäisten tuottajien vaihtoehtoelovakuvaa, joista osa oli noteerattu elokuvafestivaaleilla Cannesissa ja Sundancessa. Palvelun elokuvat olivat englanninkielisiä tai sisälsivät tekstityksen englanniksi. (Ahonen 2013.)

Elokuvakriitikko Kalle Kinnunen (2013) arvioi tuoreeltaan blogissaan, saamiensa ennakkotietojen perusteella, IndieFlixissä olevan ilmeisesti tarjolla pääosin yleisölle, myös harrastuneemmalle sellaiselle, ennestään tuntemattomia elokuvia, joilla ei juurikaan ole kaupallista arvoa. Asiakkaissa IndieFlix herätti kiinnostusta, sillä oli ensimmäisen kuukauden aikana lähes 6000 käyttäjää (Lyytikäinen 2013). Vuonna 2016 kirjastoille suunnatun IndieFlixin nimi vaihtui InstantFlixiksi ja HelMet-kirjastot lopetti palvelun tilaamisen toukokuussa 2017 vähäisten käyttäjämäärien johdosta

(Kirjastot.fi 2018). Marginaalielokuvaan keskittynyt valikoima ja suomenkielisten tekstien puute oletettavasti rajasivat IndieFlixin käyttäjäkuntaa, eikä palvelusta ollut kes-tosuosikiksi. On vaikea kuvitella, että IndieFlixin tapaista erikoispalvelua tarjottaisiin väkiluvultaan suurimpien paikkakuntien ulkopuolella.

Kirjastoille suunnatun suoratoistopalvelu Viddlan testaaminen sen sijaan on aloitettu ensimmäiseksi pienemmillä paikkakunnilla. Kuopion kaupunginkirjasto on ollut Suomessa yksi ensimmäisistä kirjastoista, joka on tarjonnut asiakkaiden käyttöön kysei-sen suoratoistopalvelun. Kuopion kaupunginkirjaston asiakas voi lainata palvelusta neljä elokuvaa kuukaudessa. Jokaisesta katsotusta elokuvasta maksaa Kuopion kaupunginkirjasto kolmen euron korvauksen suoratoistopalvelulle. (Salokangas 2018.) Kuopiossa, sekä Tuusniemessä ja Kaavissa, jotka ostavat kirjastopalvelut Kuopiosta, Viddlan kautta tehtiin vuonna 2018 yhteensä 3 417 lainausta (Matilainen 2019).

Viddlan kehittämisestä on vastannut Kirjastopalvelu Oy. Suoratoistopalvelun yh-deksi tavoitteeksi on ilmoitettu kaupallisten tilausohjelmopalveluiden tarjonnan täy-dentäminen eurooppalaisten laatu elokuvien osalta. Tällä hetkellä Viddlassa on kat-sottavissa 305 elokuvaa, joista 54 on kotimaisia ja 33 elokuvan osalta ainakin toinen tuotantomaa on Ranska. Palvelun valikoimassa on monipuolinen kattaus elokuvia, dokumentteja ja lastenohjelmia. Palvelussa olevista elokuvista vanhimmat on tehty 1970-luvulla. (Viddla.fi, [viitattu 9.4.2019].) Viddlan heikkouksia ovat ainakin tois-taiseksi lukumäärältään melko suppea elokuvavalikoima ja vanhempien elokuvien puute.

Viddlalla on joitain etuja verrattuna fyysisiin elokuvatalenteisiin. Suoratoistopalvelu mahdollistaa elokuvan samanaikaisen katselun eri käyttäjien kesken. Kaikkien ha-lukkaiden on siis mahdollista katsoa sama elokuva ilman minkäänlaista odottelua. Käyttäjän näkökulmasta tämä hieman kompensoi lukumäärältään pientä elokuva-valikoimaa ja kuukausittaisten lainausmäärien rajoittamista. Elokuvatalenteet eivät ole kirjastojen lainattavaksi tarjoamasta aineistoista kaikkein kestäväntä, vaan ne kuluvat käytössä. Suoratoistopalvelun kautta sen sijaan yksittäistä elokuvaa on pe-riaatteessa mahdollista tarjota lainattavaksi niin kauan kuin sopimus sallii, eikä käyt-tökokemus kärsi ainakaan toisten asiakkaiden huolimattomasta levyn käsittelystä.

5 KOKOELMATYÖ

5.1 Kokoelmatyön yleistä historiaa

Kautta historian, niin kauan kuin kirjastoja on ollut olemassa, on niihin valittu aineistoa. Meillä ei kuitenkaan ole tietoa siitä millaisilla perusteilla aineistoa valittiin esimerkiksi muinaisiin Aleksandrian tai Pergamonin kirjastoihin. Voimme vain olettaa, että kirjoitetun aineiston niukka määrä ja ymmärrys sen ainutlaatuisuudesta tekivät kokoelman kattavuudesta ja säilyttämisestä toimintaa ohjaavia periaatteita. Alkuaan kirjastot olivatkin enemmän varastorakennuksia kuin tiedonlevittäjiä tai ajanvietelukemista tarjoavia paikkoja. Kokoelman kattavuus ja säilyvyys ovat pysyneet kirjastojen päämäärinä läpi historian. Kokoelman laajuus on edelleen tyypillinen, mutta ei ainoa mittari, jolla on voitu arvioida kokoelman vaikuttavuutta. (Johnson 2009, 3.)

Vasta 1800-luvun lopulla alettiin kirjastoissa laajemmin hahmottelemaan järjestelmällisiä periaatteita kokoelmien rakentamiseen. Toki muutamien kyseistä aikaa edeltäneiden varhaisten kirjastonhoitajien näkemyksiä on säilynyt kirjallisena. Esimerkiksi ranskalaisen Jean-Baptiste Cotton des Houssaysin tiedetään vuonna 1780 todenneen, että kirjastojen tulisi koostua vain hyödyllisiksi todetuista kirjoista, joilla on todellisia ansioita. Kirjastoihin hankittavaa aineistoa koskevat kriteerit ovatkin siis puhuttaneet kirjastonhoitajia, että myös kirjastojen asiakkaita jo vuosisatojen ajan. (Johnson 2009, 3–4.)

5.2 Kaksi tapaa hahmottaa kokoelmatyö

Kirjastoissa tehtävä kokoelmatyö on mahdollista laajasti hahmottaa kahdella tapaa. Sillä voidaan tarkoittaa kokoelmien parissa päivittäin tehtävää työtä. Silloin tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia asioita kuin kokoelman kunto, järjestys, kokoelmasta tehtävät poistot, aineiston saattaminen asiakkaille. Päivittäistehtävien parissa työskennellessä ei ehkä tulla pohtineeksi sitä, että tehdäänkö asioita parhaalla tavalla vai

olisiko käytännöissä parantamista. Käytäntöihin liittyvät muutokset koskevat tyypillisesti sisäisiä prosesseja, kuten kirjojen kierto- ja saamisen nopeus ja aineiston käsittelyn eri vaiheet. (Wilén & Kortelainen 2007, 18.)

Kokoelmatyön voi ymmärtää myös kokoelmien luonteen yleiseksi pohdinnaksi, jossa aihetta lähestytään kirjaston henkilökunnan lisäksi myös palveluja käyttävien asiakkaiden näkökulmasta. Tällaisen pohdinnan piiriin kuuluvat esimerkiksi kysymykset kokoelmien lähestyttävyydestä, aineiston järjestämislogiikasta ja sen hyllyihin asettelusta. Kokoelmien järjestämisessä ei perusteena voi olla ainoastaan kirjaston näkökulma, vaan yhtä tärkeää on tutkia sitä millä tavalla asiakkaat hahmottavat kokoelman ja toimivat suhteessa siihen. (Wilén & Kortelainen 2007, 18.)

5.3 Kokoelman arviointi

Kokoelman arvioinnin tarkoituksena on saada varmuus siitä, että arvioinnin kohteena oleva kokoelma vastaa sille asetettuja tavoitteita. Jokaisen kirjaston kokoelmalla on jokin päämäärä. Esimerkiksi yleisille kirjastoille on määrätty tehtäviä jo kirjastolaissa, vaikkapa yleiseen tiedontarpeeseen vastaamiseen liittyen. Kokoelman arvioinnista ei kuitenkaan käytetä mitään yleisesti hyväksyttyä määritelmää. (Wilén & Kortelainen 2007, 102–103.)

Raine Wilénin (2007) mukaan kokoelman arvioinnilla voidaan tarkoittaa yhtä kontekstuaalisen arvioinnin muotoa, jonka tarkoitus on kirjaston kokoelman laadun ja arvon määrittämistä varten tarvittavan tiedon hankkiminen ja käyttö esimerkiksi kokoelmaa koskevassa päätöksenteossa ja hallinnassa. Wilén huomauttaa myös, että arvioinnista saaduilla tuloksilla tulisi aina olla jotain käytännön merkitystä, eikä arviointia näin ollen tulisi tehdä vain itsetarkoituksellisesti. (Wilén & Kortelainen 2007, 103–104.)

Peggy Johnson (2005) linjaa kokoelman analysoimisen olevan jatkuva prosessi, johon osaltaan liittyvät yksittäiset arviointiprojektit, kuten myös huomion kiinnittäminen

säännöllisesti kokoelman laatuun ja siihen millainen suhde asiakkailla on kokoelmaan. Yleinen harhakäsitys Johnsonin mukaan on se, että kokoelman arviointi määritteli miten hyvä kokoelma on. Nykyisin kokoelman hyvyden ajatellaan määrittävän jossain määrin sen mukaan, miten se vastaa kirjaston tavoitteita. Kokoelman arviointimenetelmiä valitessa tulisikin huomioida millaisia päämääriä kirjastolla ja sen kokoelmalla on. (Johnson 2005, 227–228.)

Arviointimenetelmät on mahdollista jakaa kahteen ryhmään: kokoelmakeskeisiin ja käyttö- ja käyttäjäkeskeisiin arviointimenetelmiin. Jaotteluun vaikuttaa se, onko tarkastelun kohteena kokoelma itseriittoisena kokonaisuutena vai sen käyttö. Kokoelmaa arvioitaessa itseriittoisena kokonaisuutena, huomioidaan esimerkiksi kokoelman laajuus ja merkityksellisyys, kun taas käytön ollessa lähtökohtana, huomio kiinnittyy kokoelman käyttöön ja käyttäjiin. (Wilén & Kortelainen 2007, 118.)

Kokoelmakeskeisiä menetelmiä ovat: tilastomenetelmä, impressionistinen menetelmä ja listamenetelmä. Käyttö- ja käyttäjäkeskeisiin menetelmiin kuuluu: viiteanalyysi, käyttötutkimus, käyttäjätutkimus. Jaottelu tapahtuu niiden arviointimenetelmien perusominaisuuksien mukaan, jotka ilmentävät jakoperusteita. Ensisijaisia jakoperusteita ovat menetelmän pääryhmä, sen tuottaman tiedon laatu, onko se luonteeltaan kvalitatiivista vai kvantitatiivista, sekä luotettavaa ja yleispätevää. (Wilén & Kortelainen 2007, 119.)

5.3.1 Listamenetelmä

Listamenetelmä on Peggy Johnsonin (2005, 229) mukaan kokoelmakeskeinen arviointimenetelmä. Listamenetelmää käytettäessä valitaan lista, joka sopii siihen aihepiiriin mitä halutaan tutkia ja verrataan listalla olevia nimikkeitä kirjaston kokoelmaan. Lista voi olla esimerkiksi bibliografia, kustantamon katalogi, listaus kirjasuosituksista tai jokin erityisesti kirjastoa varten räätälöity lista. Kirjaston kokoelman ja listan vertailusta saatu tulos ilmoitetaan prosentteina. (Johnson 2005, 241.) Tulokseksi saatu prosenttiluku kertoo miten hyvin kirjaston kokoelma vastaa vertailussa käytettyä listaa. Suhteellisen korkean vastaavuuden omaava kokoelma voidaan arvioida laadukkaaksi. Listamenetelmällä ei saada ainoastaan tietoa kokoelman laadusta, kattavuudesta ja vahvuuksista, vaan myös lista puuttuvista teoksista.

Olennaisin seikka, johon tulee kiinnittää huomiota listamenetelmässä, on tarkoitukseen soveltuvan listan valitseminen, mikä ei ole aina helppoa. (Wilén & Kortelainen 2007, 170.)

Listamenetelmän tarkoituksenmukainen käyttö ja sen avulla saatujen tulosten hyödyntäminen edellyttää, että hyväksyy oletuksen siitä, että kaikille kokoelmille on olemassa asianmukainen lista, josta löytyy olennaisimmat teokset. Toinen perusoletamus, joka myös tulee hyväksyä, on se, että listalta löytyvät teokset ovat alansa selkeää parhaimmistoa. Useampien listojen yhdistely tarpeisiin vastaavalla tavalla edistää ensiksi mainitun tavoitteen toteutumista. (Wilén & Kortelainen 2007, 170–171.)

Sopivan listan valintaan vaikuttaa arvioinnin tarkoitus ja se, että kohdistuuko arviointi koko kokoelmaan vai ainoastaan johonkin tiettyyn osaan. Ei ole olemassa mitään yleisohjetta ihanteellisen listan valintaan. Tiettyä tarkoitus varten laadittuja (ad-hoc–tyyppisiä) listoja pidetään kuitenkin hyödyllisempinä kuin yleisluontoisia listoja. Sopivan listan valitsemisen jälkeen on päätettävä, aiotaanko koko lista tarkistaa vai tietyn kokoinen otos ja minkä kokoinen otoksen tulisi olla. Otoksen kokoon vaikuttaa se kuinka laaja vertailuun käytettävä lista on. Satunnaisotos soveltuu käytettäväksi laajan listan kanssa, etenkin jos tarkoituksena ei ole kartoittaa kokoelmasta puuttuvia teoksia, vaan arvioida kokoelmaa yleisemmällä tasolla. (Wilén & Kortelainen 2007, 171–172.)

Listamenetelmän etuihin kuuluu sen yksinkertaisuus, mikä tekee siitä helpon käytettävän. Erilaisia listoja, joiden tekijät ovat alansa ammattilaisia, on mahdollista löytää melko vaivattomasti. Listamenetelmän heikkouksiin lukeutuu listojen epätäydellisyys, ne ovat kuitenkin subjektiivisten valintojen tulos, myös otoksen suuruuden osalta. Listoista saattaa puuttua tärkeitä teoksia, jotka ovat yhtä hyviä, elleivät jopa parempia kuin listalla olevat. Oman haasteensa asettaa listamenetelmällä saadun tuloksen tulkinta, mikä tapahtuu aina suhteessa kokoelman tarkoitukseen ja eri aineistoille asetettuihin vaatimuksiin. Listamenetelmällä saadut tulokset eivät yksin riitä kokoelman kokonaisvaltaiseen arvioitiin, vaan se vaatii useampia mittareita. (Wilén & Kortelainen 2007, 172–173.)

5.3.2 Tilastomenetelmä

Tutkimus, joka pyrkii vastaamaan lukumääriä ja prosenttiosuuksia sisältäviin kysymyksiin edustaa kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta. Sitä kutsutaan myös tilastolliseksi tutkimukseksi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ilmiöitä kuvaillaan numeerista tietoa pohjana käyttäen. Saatuja tuloksia on mahdollista havainnollistaa taulukoilla ja kuvioilla. Tilastollisen tutkimuksen tekeminen vaatii tarpeeksi suurta ja edustavaa otosta. (Heikkilä 2014, 15.)

Tilastomenetelmä on kokoelmakeskeinen arviointimenetelmä, jossa kokoelman mittaaminen ja arviointi tapahtuu erilaisia lukuja käyttäen. Tilastomenetelmässä voidaan, laajassa hahmotuksessa, hyödyntää monenlaisia kokoelmasta kerättyjä tilastoja, esimerkiksi kokoelman käyttölukuja, jotka useimmiten yhdistetään käyttökeksiin menetelmiin. Pelkän kokoelman koon voi ottaa tarkasteltavaksi erilaisten kriteerien, kuten julkaisun kategorian tai ilmestymisvuoden, mukaan. (Wilén & Kortelainen 2007, 118, 120.)

Perustava ajatus tilastomenetelmässä on, että riittävää määrää kirjoja on mahdollista pitää pätevänä indikaattorina laadulle. Koon ja laadun välinen suhde ei siitä huolimatta ole yksioikoinen. Kiistattomasti ei esimerkiksi voi sanoa, että muutaman tuhannen kirjan kokoelma, jonka muodostamisessa on käytetty tarkkuutta ja harkintaa, olisi tasan puolet sitä laajempaa kokoelmaa, joskin vähemmällä perusteellisuuella muodostettua sellaista, parempi. (Wilén & Kortelainen 2007, 118, 120.)

Tilastomenetelmän keskeinen merkitys kokoelmien arviointiin käytettävänä menetelmänä on siinä, että sillä saadut tiedot voivat osaltaan tarjota taustatietoa ja tukea muille arviointimenetelmille. Kokoelman arviointia ei tule tehdä ainoastaan tilastomenetelmää käyttämällä. Tavallisesti tilastomenetelmällä saadut tiedot toimivat arvioinnin lähtökohtana. (Wilén & Kortelainen 2007, 122.)

Tilastomenetelmän käytön edut ovat siinä, että tilastoiden kokoaminen ja laatiminen on helppoa, ja ne ovat luonteeltaan selkeitä, sekä yleisesti ymmärrettäviä. Tilastojen huolellisen tulkinnan pohjalta on mahdollista tehdä arvioita. Tilastot eivät kuitenkaan suoraan mittaa laatua, mikä on yksi tilastomenetelmän haitoista. Tilastot eivät myöskään kerro miten hyvin kokoelma vastaa sen käyttäjien tiedontarpeisiin. Muita

mahdollisia ongelmia menetelmässä ovat esimerkiksi: epätarkka ja epäjohdonmukainen tilastointi, hankaluudet muun aineiston kuin kirjojen laskemisessa, vanhentunut ja virheellinen aineisto, sekä kaksoiskappaleet kokoelmassa. (Wilén & Kortelainen 2007, 122.)

6 TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄT

6.1. Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin millaisia valmiuksia Keski-kirjastojen elokuvakokoelma antaa asiakkaalle, esimerkiksi aloittelevalle elokuvaharrastajalle, joka aktiivisesti pyrkii näkemään elokuvahistorian vakiintuneita merkkiteoksia. Tutkimuksessa Keski-kirjastojen elokuvakokoelmaa arvioitiin elokuvahistorian kanonisoitujen merkkiteosten näkökulmasta. Tutkimus kohdistui koko elokuvakokoelmaan, eikä mitään elokuvan lajityyppiä lähtökohtaisesti rajattu pois.

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, kuinka edustettuina elokuvahistorian keskeisenä pidetyt teokset ovat Keski-kirjastojen kokoelmassa. Elokuvakokoelmaa arvioitiin ja tarkasteltiin seuraavien tutkimuskysymysten kautta: Kuinka paljon elokuvaklassikoita kokoelmasta löytyy? Kuinka kattava elokuvakokoelma on ajallisesti? Miten kokoelman elokuvat jakautuvat maittain? Kuinka edustettuina ovat kotimaiset klassikk elokuvat? Tässä opinnäytetyössä tutkimusongelmaan haettiin vastauksia tilastotutkimuksella ja listavertailun avulla.

6.2 Tutkimuksessa käytetyt tilastot

Tässä opinnäytetyössä käytetyt tilastot ovat peräisin Kirjastot.fi-verkkosivustolta, joka on kirjastoalan ammattilaisille, mutta myös kirjastojen asiakkaille, suunnattu kirjastoverkkopalveluiden kokonaisuus. Suomen yleisten kirjastojen tilastoista tarkastelut kohteena olivat DVD ja Blu-ray-levyjä sekä videoita koskevat hankita- ja lainausluvut. Tarkastelu kohdistui koko Suomen kirjastotilastoihin sekä Keski-Suomen kirjastojen tilastoihin.

6.3 Tutkimuksessa käytetyt listat

Keskeisten kotimaisten elokuvien tarjonnan tutkimiseen käytin Sakari Toiviaisen 100 elokuvan listaa, jonka hän on koontanut suomalaista näytelmäelokuvaa juhlistavaan teokseen *Sata vuotta – sata elokuvaa*. Kirjan aihealue rajaa dokumenttielokuvat ulos. Toiviaisen pyrkimyksenä listaa kootessa on ollut tehdä tiivistetty, mutta monipuolinen läpileikkaus kotimaisen elokuvan historiaan (Toiviainen 2007). Toiviainen on uransa aikana toiminut niin kriitikkona kuin elokuvaa-arkiston tutkijana, sekä kirjoittanut useita elokuvakirjoja, joiden aiheina ovat olleet esimerkiksi elokuvaohjaajat Risto Jarva ja Nyrki Tapiovaara (Pöppönen 1999).

Toiviaisen lista sopi hyvin vertailukohtaksi Keski-kirjastojen elokuvakokoelmalle, etenkin sen ajallisen kattavuuden vuoksi. Ensimmäinen elokuva listalla on Teuvon Puron ohjaama *Ollin oppivuodet* (1920) ja viimeisenä Aki Kaurismäen ohjaus *Laitakaupungin valot* (2006). Lista on monipuolinen koonti kotimaisia fiktioelokuvia laidasta laitaan. Joukossa on elokuvasovituksia kotimaisista kirjallisuuden klassikoista, kuten Aleksis Kiven näytelmään pohjautuva *Nummisuutarit* (1922) ja Juhani Ahon romaanin pohjalta ohjattu *Juha* (1937). Mukana on komedioita, kuten Pekka Puupää (1953) ja *Pähkähullu Suomi* (1967). Unohdettu ei ole erilaisia musiikkielokuviakaan, joita edustavat esimerkiksi *SF-Paraati* (1940) *Rovaniemen markkinoilla* (1951) ja *Rentun ruusu* (2001). Sotaelokuviakin löytyy Toiviaisen listalta muutamia, kuten *Tuntematon sotilas* (1955) ja *Talvisota* (1989).

Taulukko 1. Toiviaisen listan elokuvien jakautuminen vuosikymmenittäin ja listattujen elokuvien määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.

Vuosikymmen	Listalla
1920-luku	7
1930-luku	9
1940-luku	13
1950-luku	14

1960-luku	16
1970-luku	8
1980-luku	10
1990-luku	13
2000-luku	10
Yhteensä	100

100 elokuvan lista, jonka avulla tutkin Keski-kirjastojen elokuvakokoelman tarjontaa keskeisten ulkomaisten elokuvien osalta, on koottu kolmen listan pohjalta. Kyseessä on siis tätä tutkimusta varten koostettu ad-hoc-lista. Peter von Baghin (1999) teoksesta *Elämää suuremmat elokuvat* on listalle poimittu 36 elokuvaa. 39 elokuvaa on valittu listalle Steven Jay Schneiderin (2016) toimittamasta kirjasta *1001 movies you should see before you die* ja loput 25 elokuvaa BBC:n vuonna 2016 teettämän kriitikkoäänestyksen tuloksista. Kyseisessä äänestyksessä 177 kriitikkoa ympäri maailman äänesti 2000-luvun parhaita elokuvia (BBC 2016). Kaikkien kolmen listan ideana oli esitellä ja koota keskeisiä elokuvia, hieman vaihtelevin painotuksin, joten ne soveltuivat mainiosti pohjaksi tutkimuksessa käytettävälle keskeisinä pidettyjen ulkomaisten elokuvien listalle.

Käyttämäni lista on koottu siten, että se sisältää elokuvia jokaisen vuosikymmenen, alkaen 1920-luvulta, alusta, keskeltä ja lopusta. 1920-, 30- ja 40-luvuilta on listalle valittu viisi elokuvaa kultakin vuosikymmeneltä. 1950-, 60- ja 70-luvuilta vastaavasti päätyi listalle 10 elokuvaa vuosikymmentä kohden. 1980- ja 90-luvuilta on listalle valittu 30 elokuvaa, 15 kummaltakin vuosikymmeneltä ja 2000-luvulta 25 elokuvaa. Elokuvia listalle valittaessa on painotettu lähivuosisikymmeniä, sillä tuolloin tehtyjä elokuvia on todennäköisesti julkaistu tallenteena runsaslukuisemmin kuin elokuva-historian varhaisilta vuosikymmeniltä.

Listan koonti tapahtui siten, että poimin ensin von Baghin (1999) teoksesta elokuvia vuosilta 1922 – 1982. Kyseissä teoksessa muutamat vuosikymmenet jäivät elokuva-valikoimaltaan hieman vajaaksi, joten valitsin täydentäviä elokuvia Schneiderin (2016) toimittamasta teoksesta 1001 movies you should see before you die. Listalla on 49 elokuvaa vuosilta 1922 – 1982 ja niistä 36 on valittu von Baghin teoksesta. 1980- ja -90-luvuilta listalle päätyneistä 30 elokuvasta 29 on valittu Schneiderin toimittamasta kokoomateoksesta. Näistä kahdesta lähteestä elokuvia listalle kerätessä käytin otannassa omaa harkintaa aiemmin mainittujen ajallisten rajausten puitteissa, mutta tavoite oli, että yksittäiseltä ohjaajalta ei tulisi montaa elokuvaa listalle, ainakaan samalta vuosikymmeneltä. Lisäksi tavoitteena oli hienoinen vaihtelevuus listalle päätyvien elokuvien lajityypeissä ja tuotantomaissa.

Vuosilta 2000 – 2016 päätyi listalle 25 elokuvaa. Näiden 2000-luvun elokuvien kohdalla otanta tapahtui siten, että poimin listalle BBC:n vuonna 2016 teettämässä kriittikköäänestyksessä eniten ääniä saaneita elokuvia. Vuosilta 2000-2007 listalle otettiin kaksi eniten ääniä saanutta elokuvaa per vuosi ja vuodesta 2008 eteenpäin yksi elokuva vuotta kohden. Pyrkimyksenä oli saada listalle keskeisimpiä 2000-luvun elokuvia, mutta myös huomioida ajallinen kattavuus. Tausta-ajatus 2000-luvun alkupuolen painotuksessa listan tätä osiota kootessa oli, että nämä elokuvat ovat mahdollisesti jo vakiintuneempia merkkiteoksia, kuten äänestyksessä eniten ääniä saanut David Lynchin (2001) mysteeridraama Mulholland Drive, kuin vasta aivan viime vuosina tehdyt elokuvat.

Taulukko 2. Keskeisten ulkomaisten elokuvien määrä kokoelmassa, sekä niiden jakautuminen vuosikymmenittäin ja listakohtaisesti.

Vuosikymmen	Listalla	Von Baghin listalta	Schneiderin listalta	BBC:n listalta
1920-luku	5	4	1	
1930-luku	5	5		
1940-luku	5	5		

1950-luku	10	10		
1960-luku	10	6	4	
1970-luku	15	5	5	
1980-luku	15	1	14	
1990-luku	15	0	15	
2000-luku	18	0	0	18
2010-luku	7	0	0	7
Yhteensä	100	36	39	25

Molempien listojen kohdalla tutkimus eteni Microsoft Exceliä käyttäen. Kotimaisille ja ulkomaisille elokuville oli omat taulukkonsa, jotka eivät päätyneet sellaisenaan valmiiseen työhön. Työprosessi oli molempien kohdalla pitkälti samanlainen. Aluksi oli kirjattava taulukkoon kaikki tutkittavan listan elokuvat ensimmäiselle sarakkeelle. Seuraavat sarakkeet taulukossani olivat: vuosi, DVD, Blu-ray, VHS, DVD muut kirjastot, Blu-ray muut kirjastot ja VHS muut kirjastot. Ulkomaisten elokuvien taulukossa oli jo mainittujen lisäksi sarakkeet: Von Bagh, Schneider ja BBC, joista ilmeni miltä listalta rivin elokuva oli taulukkoon päätynyt.

Kävin koottuja listoja läpi elokuva kerrallaan, niitä Keski-kirjastojen kokoelmasta hakien ja löytyviä tietoja taulukkoon merkatien. Mikäli Keski-kirjastoista ei jotain nimikettä löytynyt, niin turvauduin Frank-monihakuun, joka hakee aineistoja kaikista Suomen yleisistä kirjastoista, ja tarkistin sitä kautta löytyykö kyseistä nimikettä muualta. Kun kaikkien elokuvien tiedot olivat taulukkoon kirjattuna, oli mahdollista siirtyä tutkimaan kokoelmia. Käytin Exceliä tuloksien laskemiseen ja kuvioiden luomiseen.

7 TULOKSET

7.1 Tilastotarkastelu

Keski-kirjastot on keskisuomalaisten kirjastojen yhteisjärjestelmä, johon kuuluu 23 kuntaa Keski-Suomesta. Keski-kirjastot paikkakunnittain ovat Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylä, Jämsä, Kannonkoski, Karstula, Keuruu, Kinnula, Kivijärvi, Konnevesi, Kuhmoinen, Kyyjärvi, Laukaa, Luhanka, Multia, Muurame, Petäjävesi, Pihtipudas, Saarijärvi, Toivakka, Uurainen ja Viitasaari.

DVD- ja Blu-ray-levyjen lainaus- ja hankintamääriä tarkasteltaessa Keski-Suomen ja koko Suomen yleisten kirjastojen osalta, on lukumäärissä huomattavissa yhtäläisyyksiä. Taulukosta 3. käy ilmi, että koko Suomen yleisiin kirjastoihin hankittiin eniten DVD- ja Blu-ray-elokuvia vuonna 2011 ja Keski-kirjastoihin vuonna 2009. VHS-kasettien hankintaluvut tippuivat yli puolella vuoden 2005 jälkeen. Syynä pudotukseen ei ollut ainoastaan DVD:n yleistyminen, vaan se että Hollywood-elokuvien julkaiseminen kyseissä formaatissa loppui. Viimeinen VHS-kasetilla julkaistu iso Hollywood-elokuva on joidenkin lähteiden mukaan vuonna 2005 ilmestynyt A History of Violence. (Karjalainen 2016.)

Taulukko 3. Elokuvienv hankintamäärät Keski-Suomen ja koko Suomen kirjastoissa vuosina 2001-2017. (Lähde: kirjastot.fi)

Vuosi	Hankinnat: DVD- ja Blu- ray-levyt (Keski-kirjas- tot)	Hankinnat: VHS-kasetit (Keski-kir- jastot)	Hankinnat: DVD- ja Blu- ray-levyt (koko maa)	Hankin- nat: VHS- kasetit (koko maa)
2001	94	2 336	3 144	51 283
2002	477	2 533	9 230	54 107
2003	893	2 484	20 454	53 584
2004	1 930	2 055	43 979	40 315
2005	2 720	1 441	55 663	28 135
2006	3 965	737	79 109	12 549
2007	4 902	388	92 919	5 568
2008	5 070	37	106 569	1 446
2009	6 245	25	107 067	731
2010	5 914	7	106 678	465
2011	5 790	4	112 185	351
2012	4 959	3	107 009	341
2013	5 453	1	111 431	97
2014	4 862	1	107 139	80
2015	4 596	0	102 405	57

2016	4 292	0	93 137	22
2017	4 282	0	85 087	27

Taulukosta 4. ilmenee kuinka DVD- ja Blu-ray-levyjen suosion huippuvuodet osuvat lähekkäin molemmissa tilastoissa. Keski-Suomen kirjastoista elokuvia lainattiin kyseisissä formaateissa eniten vuonna 2012, kun taas vastaavasti valtakunnallinen huippu lainausluvuissa saavutettiin hieman aiemmin, vuonna 2011. Elokuvien lainausluvut kääntyivät laskuun molemmissa tilastoista vuoden 2012 jälkeen, mitä todennäköisesti selittää se, että Netflix aloitti toiminnan Suomessa juuri 2012.

Lainauslukujen tarkastelussa ei voitu ottaa huomioon kirjastoissa tehtyjä aineistopoistoja, mistä olisi saattanut olla hyötyä erityisesti VHS-kasettien lainauslukujen kohdalla, sillä lähteenä käytetyt Kirjastot.fi:n tilastotietokannassa ei ollut mahdollista tutkia poistolukuja tarkennetusti, tiettyyn aineistoon keskittyen

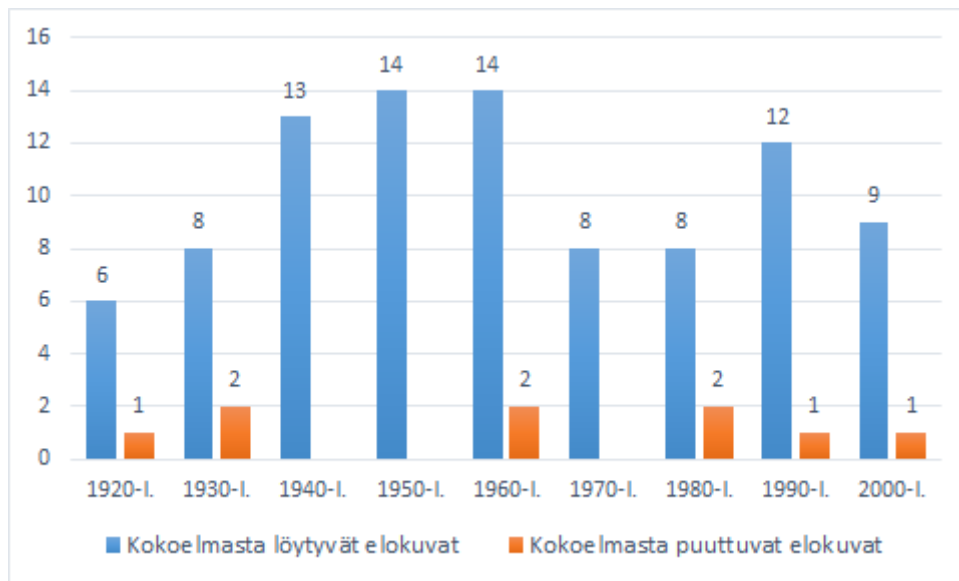
Taulukko 4. Elokuvien lainausmäärät Keski-Suomen ja koko Suomen yleisissä kirjastoissa vuosina 2001-2017. (Lähde: kirjastot.fi)

Vuosi	Lainat: DVD- ja Blu-ray-levyt (Keski-Kirjastot)	Lainat: VHS-kasetit (Keski-kirjastot)	Lainat: DVD ja Blu-ray-levyt (koko maa)	Lainat: VHS-kasetit (koko maa)
2001	813	250 472	59 445	5 634 765
2002	9 512	273 746	270 483	5 980 687
2003	28 141	290 075	686 485	6 151 682
2004	67 083	269 509	1 795 779	5 860 395
2005	124 184	226 969	2 988 086	4 691 858
2006	201 964	173 578	4 193 096	3 488 488

2007	262 307	121 466	5 346 188	2 343 814
2008	312 336	74 362	6 421 072	1 442 674
2009	359 059	43 553	7 250 636	851 756
2010	390 741	22 468	7 680 652	484 750
2011	415 401	11 606	8 165 461	264 789
2012	420 446	7 363	8 147 128	131 472
2013	390 152	4 138	7 688 775	66 888
2014	390 527	1 687	7 237 495	32 005
2015	379 637	1 044	7 186 322	17 308
2016	347 571	638	6 827 871	11 559
2017	286 113	377	6 263 541	10 902

7.2 Listamenetelmällä saadut tulokset kotimaisten elokuvien osalta

Listavertailu kotimaisten elokuvien osalta tehtiin huhtikuun 2019 puolivälissä. Toiviaisen (2007) 100 elokuvan listaa verrattiin Keski-kirjastojen elokuvakokoelmaan ja tulokseksi saatiin vastaavuusprosentti 92 %. Kappalemääräisesti elokuvakokoelmasta jäi siis puuttumaan vain kahdeksan elokuvaa. Kattavimmin listan elokuvia löytyi 1940- 50- ja 70-luvuilta, joiden kohdalla kokoelmassa ei ollut lainkaan puutteita. Kuviosta 1. ilmenee selkeästi, että puuttuvat elokuvat eivät keskittyneet millekään tietylle vuosikymmenelle ja kyseinen kuvio myös osoittaa Toiviaisen listanneen elokuvia melko tasaisesti vuosikymmenittäin.

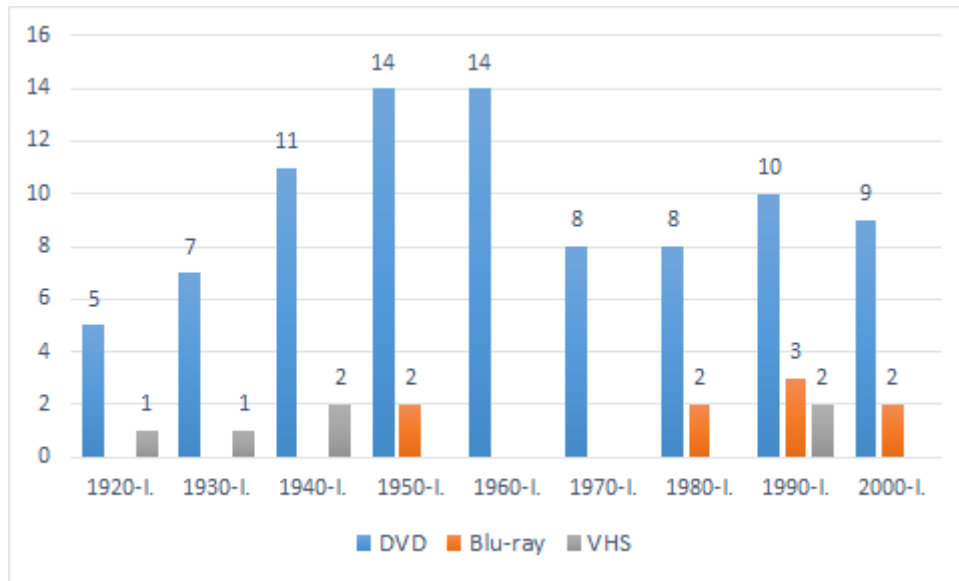

Kuvio 1. Toivaisen listan elokuvien jakautuminen vuosikymmenittäin ja niiden määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.

Frank-monihakua käyttämällä selvisi, että Keski-kirjastojen kokoelmasta puuttuvista elokuvista vain 2 % oli sellaisia, joita ei löytynyt muistakaan Suomen yleisistä kirjastoista, ei edes VHS-formaatissa. Nämä elokuvat olivat Maunu Kurkvaaran (1964) Raportti eli balladi laivatytöistä ja Pirjo Honkasalon (1980) sekä Pekka Lehdon ohjaama Tulipää.

Listamenetelmällä saatuun tulokseen, 92 % vastaavuusprosenttiin on laskettu mukaan niin DVD:t kuin myös VHS-kasetit. Pelkästään DVD-elokuvat laskien oli kokoelman vastaavuusprosentti 86 %. DVD-elokuvia oli siis kokoelmassa kappalemäärältään 86. Listan elokuvista 9 % löytyi kirjastojen kokoelmasta DVD:n lisäksi myös Blu-ray-formaatissa. Kuvio 2. kertoo selkeästi, että Suomessa on julkaistu kattavasti keskeisinä pidettyjä kotimaisia elokuvia DVD:llä ja aiemmin myös videokasetilla.

Blu-ray-julkaisut vanhemmista kotimaisista elokuvista ovat sen sijaan melko harvinaisia.

Kuvio 2. Kokoelmasta löytyvät Toiviaisen listan elokuvat formaattikohtaisesti ja vuosikymmenittäin jaoteltuna.

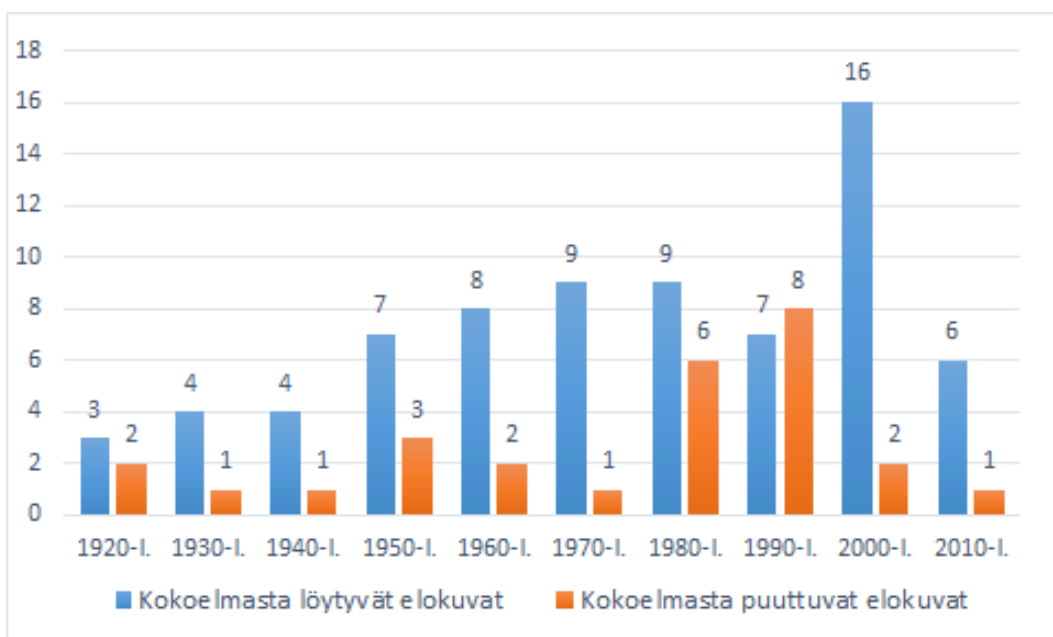
Elokuvat, jotka löytyvät kokoelmasta DVD:n lisäksi myös Blu-ray-tallenteena. Nimikkeet jaoteltu elokuvan ilmestymisvuoden mukaan.

- Erik Blomberg: Valkoinen peura (1952). Blu-ray-tallenne: 2016.
- Edvin Laine: Tuntematon sotilas (1954). Blu-ray-tallenne: 2017.
- Aki Kaurismäki: Varjoja paraatisissa (1986). Blu-ray-tallenne: 2013.
- Pekka Parikka: Talvisota (1989). Blu-ray-tallenne: 2016.
- Aki Kaurismäki: Tulitikkutehtaan tyttö (1990). Blu-ray-tallenne: 2015.
- Aki Kaurismäki: Kauas pilvet karkaavat (1996). Blu-ray-tallenne: 2013.
- Aleksis Mäkelä: Häjyt (1999). Blu-ray-tallenne: 2008.
- Aki Kaurismäki: Mies vailla menneisyyttä (2002). Blu-ray-tallenne: 2013.
- Aki Kaurismäki: Laitakaupungin valot (2006). Blu-ray-tallenne: 2013.

Tämän listavertailun perusteella kirjastoihin on saatu hankittua kotimaisia elokuvia kiitettävä määrä. Listavertailun keskeisenä päätelmänä voi todeta, että Keski-kirjastojen elokuvakokoelma tarjoaa erinomaisen pohjan asiakkaalle, joka haluaa tutustua suomalaisen elokuvan historiaan ja nähdä elokuvia useilta eri vuosikymmeniltä, varhaisia 1920-luvulla tehtyjä mykkäelokuvia unohtamatta.

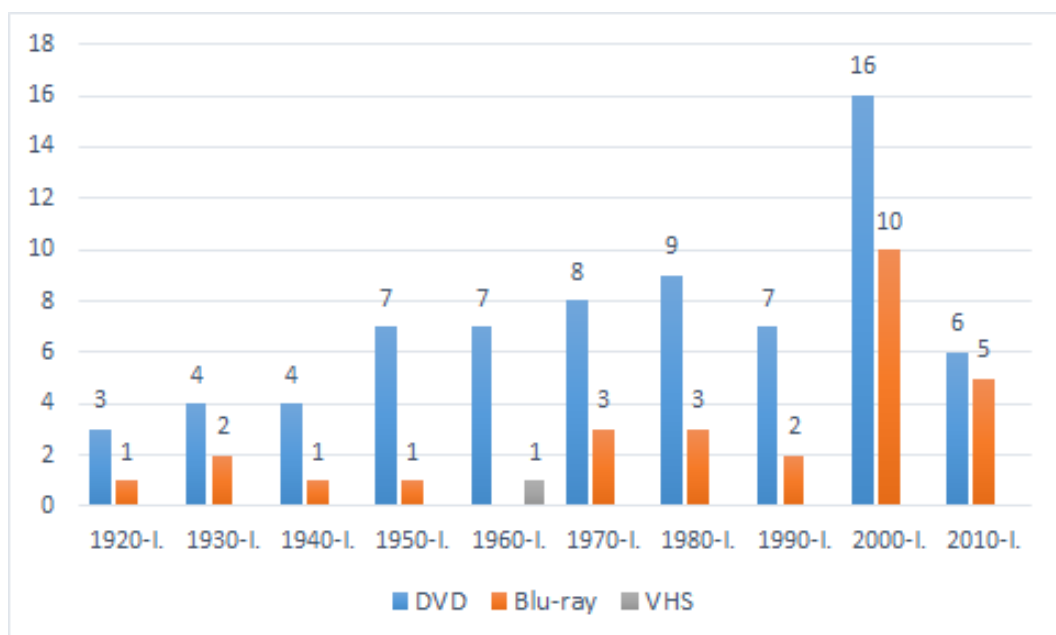
7.3 Listamenetelmällä saadut tulokset ulkomaisten elokuvien osalta

Huhtikuun 2019 toiseksi viimeisellä viikolla tehdyn listavertailun tulos oli, että ulkomaisten elokuvien osalta Keski-kirjastojen elokuvakokoelman vastaavuusprosentti oli 73 %. Kokoelmasta löytymättömien elokuvien kappalemäärä oli siis 27. Frankmonihaualla tehdyn tarkistuksen perusteella 18 % ulkomaisten elokuvien listan nimikkeistä oli sellaisia, joita ei löydy muistakaan Suomen kirjastoista. Vuosikymmenkohtaisesti tarkasteltaessa parhaan tuloksen sai 1970-luku, jonka vastaavuusprosentti oli 90 %. Toiseksi paras tulos oli 2000-luvun elokuvilla, joiden vastaavuusprosentti oli 89 %. 1990-luvulla vastaavasti oli heikoin vastaavuusprosentti, 47 %. 2010-luvun vastaavuusprosentin ollessa 86%, voi todeta elokuvakokoelman palvelevan erityisen hyvin sellaisia asiakkaita, jotka haluavat nähdä kriitikoiden suosikkeja lähi-vuosilta, etenkin tunnetuimpia sellaisia. Kriitikkoäänestyksessä, jossa äänestäjiä on ollut 177, pärjääminen edellyttää elokuvalta jonkin asteista tunnettavuutta.

Kuvio 3. Keskeisten ulkomaisten elokuvien listan nimikkeiden jakautuminen vuosikymmenittäin ja niiden määrä Keski-kirjastojen kokoelmassa.

Ulkomaisten elokuvien listan elokuvista 2 % löytyi kokoelmasta ainoastaan Blu-ray-tallenteena ja 1 % VHS-kasettina. Vain Blu-rayna löytyvät elokuvat olivat Milestone Lewisin ohjaama Länsirintamalta ei mitään uutta (1930) ja Woody Allenin Annie Hall (1977). Listan ainoa, vain VHS-kasettina kokoelmasta löytyvä elokuva oli Luis Buñuelin Päiväperho (1967). Blu-ray-formaatissa löytyvien listattujen elokuvien kokonaismäärä kokoelmassa oli 28 %. Jopa 65 % listalla olleista vuoden 1999 jälkeen tehdyistä elokuvista oli lainattavissa DVD:n lisäksi myös Blu-rayna. Vanhempia, ennen 2000-lukua tehtyjä elokuvia lainaavien asiakkaiden ei tarvitse myöskään tyytyä pelkästään DVD:hen, vaan Keski-kirjastojen kokoelmasta löytyy vanhempia elokuvia Blu-ray-formaatissa tämän listavertailun perusteella joitain kymmeniä. Kuvio 4. havainnollistaa kuinka listattuja elokuvia löytyy kokoelmasta Blu-ray-formaatissa 1-3 tai enemmän joka vuosikymmeneltä, poikkeuksena 1960-luku, jolta ei löydy ainutakaan listattua elokuvaa Blu-rayna.

Kuvio 4. Kokoelmasta löytyvät keskeiset ulkomaiset elokuvat formaateittain.

Ulkomaisten elokuvien osalta saadut tulokset ilmaisevat, että keskeisinä pidettyjä ulkomaisia elokuvia löytyy kokoelmasta melko kattavasti ja ajallisesti laajalta jaksolta, kuten kuviosta 4 käy ilmi. Koska tutkimuksessa käytetty lista oli luonteeltaan

yleisluontoinen ja siinä edustettuina olivat useat elokuvan aikakaudet, tyyllilajit, ohjaajat ja valmistusmaat, ei tuloksista voi päätellä miten hyvin kokoelman avulla voi perehtyä johonkin tiettyyn elokuvahistorian osa-alueeseen. Poikkeuksen muodostaa listassa painotetut 2000-luvun merkkiteokset, joita kokoelmassa oli runsaasti.

8 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tässä opinnäytetyössä tehdyn tutkimuksen perusteella voi tehdä johtopäätöksen, että Keski-kirjastojen elokuvakokoelmasta löytyy hyvä määrä keskeisinä pidettyjä elokuvia. Klassikoiksi laskettavia elokuvia oli, niin kotimaisia että ulkomaisia, usealta vuosikymmeneltä. Saatujen tulosten valossa on mahdollista todeta, että elokuvatie-toutta hankkivalle voi Keski-kirjastojen elokuvakokoelmasta olla hyötyä.

Listamenetelmän avulla saatujen tulosten yksityiskohtien tulkinnassa täytyy kuitenkin olla kriittinen. Ulkomaisten elokuvien osalta heikoimman vastaavuusprosentin omaava vuosikymmen oli 1990-luku, mutta 15 elokuvan otoksen perusteella ei välttämättä ole mielekästä tehdä suoraa johtopäätöstä, että Keski-kirjastojen kokoel-massa olisi kyseisen vuosikymmenen elokuvat heikosti edustettuna.

Listamenetelmän heikkouksiin lukeutuu se, että sattuma vaikuttaa lopputulokseen. Esimerkiksi sellaisia elokuvaohjaajia kuin Alfred Hitchcock, Federico Fellini, Ingmar Bergman ja Orson Welles pidetään yleisesti elokuvan mestareina ja jokaisella heistä on useampi klassikoksi noteerattu elokuva. Vaikka pitäisi huolen, että koostaa tai valitsee listavertailua varten listan, jossa on heidän ohjaamia elokuviaan, niin ne eivät välttämättä ole juuri niitä mitä löytyy kohteesta, johon listaa verrataan. Tulos saattaisi painottua eri tavalla, mikäli listalle olisi näiltä tekijöiltä päätynyt sellaiset elokuvat, jotka puuttuvat kokoelmasta. Kokoelmassa saattaa olla muuten kattava valikoima näiden ohjaajien elokuvia, mutta ne ovat listavertailun kannalta merkityksettömiä, ainoastaan listatut elokuvat ovat tuloksen kannalta oleellisia.

Yksi tämän opinnäytetyön tekemiseen liittyvistä haasteista oli keskeisten ulkomais-ten elokuvien listan kokoaminen. Elokuvalistauksista ei suinkaan ole pulaa, vaan niitä niistä on melkein pä ylitarjontaa. Joka vuosi jaetaan lukuisia elokuvapalkintoja, joiden jatkumosta muodostuu vuosien mittaan listoja, ja alan julkaisut tekevät lis-tauksia esimerkiksi vuoden parhaista elokuvista. Lisäksi monet elokuvakirjoittajat, kuten Antti Alanen ja David Thomson, ovat kirjoittaneet kokoomateoksia, joissa esit-televät keskeisinä pitämiään elokuvia.

Tarkastelemalla kirjastojen elokuvien hankinta- ja lainaustilastoja Keski-Suomen, sekä koko muun Suomen osalta, kävi ilmi, että erityisesti lainausluvut ovat olleet

selkeässä laskussa vuodesta 2012 alkaen. Hankintalukujen kohdalla lasku on ollut maltillisempaa erityisesti Keski-Suomen kirjastojen kohdalla.

Elokuvan historiaa käsittelevässä luvussa 2 ja tallenneformaatteja käsittelevässä luvussa 3 kävi selväksi, että elokuva on vahvasti sidoksissa liike-elämän lainalaisytyisiin. Kaupallinen kannattavuus on ratkaissut elokuvien tekemiseen, esittämiseen ja levittämiseen liittyviä seikkoja. Kirjastojen mahdollisuudet esittää ja lainata elokuvia riippuvat oikeudenhaltijoiden kanssa tehdyistä sopimuksista, kuten tekijänoikeuksia koskevassa alaluvussa 4.2 on mainittu. Kirjastojen ja levitysyhtiöiden välisiin sopimuksiin taas osaltaan vaikuttaa elokuva-alan yleinen kehitys.

Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että elokuvien kotikatselun tulevaisuus on painottunut suoratoistopalveluihin. Itse näen, että suoratoistopalvelut eivät ole toistaiseksi laajentaneet elokuvien tarjontaa merkittävästi, vaan pitkälti samoja menestyselokuvia tarjotaan eri palveluissa katsottavaksi hieman eri aikatauluilla ja vanhemmat elokuvat uhkaavat jäädä uutuuksien varjoon. Näkemykseni mukaan kirjastojen perinteinen rooli elokuvatarjonnan monipuolistajana onkin siis edelleen varsin tarpeellinen.

LÄHTEET

- Beck, J. 2011. The evolution of sound in cinema. In: W. Guynn (ed.) The Routledge Companion to Film History. [Verkkokirja]. Abingdon: Routledge. [Viitattu 4.2.2019]. Saatavana Google Play -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Bernard, M. 2014. Selling the Splat Pack: The DVD Revolution and the American Horror Film. [Verkkokirja]. Edinburgh: Edinburgh University Press. [Viitattu 20.2.2019]. Saatavana Ebsco eBooks -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Blu-ray Disc. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Blu-ray.com. [Viitattu 26.2.2019]. Saatavana: <https://www.blu-ray.com/info/>
- Bordwell, D. & Thompson, K. 2009. Film History: An Introduction. Third Edition. [Verkkokirja]. Saatavana: New York: McGraw-Hill. [Viitattu 20.3.2019]. Saatavana Amazon.com -verkkokaupasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Disclosure of Specifications for Large Capacity Optical Disc Recording Format. 2002. [Verkkosivusto]. Sony.net. [Viitattu 27.2.2019]. Saatavana: https://www.sony.net/SonyInfo/News/Press_Archive/200205/02-0520E/
- Friedman, S. 2017. Are You Watching Closely? Cultural Paranoia, New Technologies, and the Contemporary Hollywood Misdirection Film. [Verkkokirja]. Albany: SUNY Press. [Viitattu 22.2.2019]. Saatavana Ebsco eBooks -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. uud. p. Helsinki: Edita.
- History and Association. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Blu-ray Disc Association. [Viitattu 27.2.2019]. Saatavana: <http://blu-raydisc.com/en/Technical/FAQs/HistoryandAssociation.aspx>
- Honka-Hallila, A. 1996. Äänielokuva tulee Suomeen. [Verkkoartikkeli]. Elonet, Kansallisfilmografia. [Viitattu 4.2.2019]. Saatavana: <http://www.elonet.fi/fi/kansallisfilmografia/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet/1930-1939/aanielokuva-tulee-suomeen>

- Johnson, P. 2009. Fundamentals of Collection Development and Management. Second Edition. United States of America: American Library Association.
- Järvinen, P. 2008. Viimeinen elokuvaalevy. [Verkkoartikkeli]. Tivi. [Viitattu 27.2.2019]. Saatavana: <https://www.tivi.fi/Arkisto/2008-11-04/Viimeinen-elokuvaalevy-3086086.html>
- Karjalainen, P. 26.7.2016. VHS toi Hollywoodin kotisohville ja muuttui kulttuurihistoriaksi – nauhureiden valmistus loppuu. [Verkkosivusto]. Yle. [Viitattu 29.5.2019]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-9049433>
- Kinnunen, K. 29.8.2013. Helsingin kaupunginkirjaston elokuvapalvelusta, indie-elokuvasta ja marginaalin marginaalista. [Blogikirjoitus]. Suomen kuvalehti. [Viitattu 16.4.2019]. Saatavana: <https://suomenkuvalehti.fi/kuvien-takaa/helsingin-kaupunginkirjaston-elokuvapalvelusta-indie-elokuvasta-ja-marginaalin-marginaalista/>
- Kivelä, H. 2018. Opas: Ultra HD Blu-ray on kirkkaasti lajinsa paras. [Verkkoartikkeli]. AVPlus. [Viitattu 5.3.2019]. Saatavana: <https://avplus.fi/opas-ultra-hd-blu-ray-on-kirkkaasti-lajinsa-paras/>
- Kivi, E. & Pirilä K. 2017. Otos: Elävä kuva - elävä ääni: Ensimmäinen osa. Toinen, uudistettu painos, jonka pohjana LIKE:n kustantama teos. [Verkkokirja]. Helsinki: BoD – Books on Demand. [Viitattu 4.2.2019]. Saatavana Google Play – palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Kobel, P. 2007. Silent Movies: The Birth of Film to the Triumph of Movie Culture. New York: Little, Brown and Company.
- Kortelainen, K. Mallia 3d:n tekijöille? Sata vuotta sitten ensimmäinen Technicolor-elokuva oli täydellinen floppi. [Verkkolehtiartikkeli]. Tekniikka&Talous. [Viitattu 18.3.2019]. Saatavana: <https://www.tekniikkatalous.fi/innovaatiot/mallia-3d-n-tekijoille-sata-vuotta-sitten-ensimmainen-technicolor-elokuva-oli-taydellinen-floppi-6675273>

- Kotanen, E. 1997. Hiljaiset Siljat: Kirjastot videopalvelujen tuottajina. Kirjastojen videopolitiikka -työryhmän selvitys yleisten kirjastojen elokuva- ja videoaineistosta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Lyytikäinen, S. 18.10.2013. IndieFlix-leffapalvelun suosio yllätti kirjaston. [Verkkolehtiartikkeli]. Tivi. [Viitattu 24.4.2019]. Saatavana: <https://www.tivi.fi/uutiset/indieflix-leffapalvelun-suosio-yllatti-kirjaston/09f8629b-e8c7-3fa3-b28f-319c01e43a0e>
- Matilainen, I. 27.2.2019. Videovuokraamolle on yhä käyttäjänsä. [Verkkolehtiartikkeli]. Viikkosavo. [Viitattu 18.4.2019]. Saatavana: <https://www.viikkosavo.fi/videovuokraamolle-on-yha-kayttajansa/>
- Metsänkylä, A. 2007. Videonauhuri vuodelta 1980. [Verkkoartikkeli]. Kansallismuseo. [Viitattu 15.2.2019]. Saatavana: <https://www.kansallismuseo.fi/fi/kuukauden-esineet/2007/videonauhuri>
- Nieminen, I-M. 22.8.2018. Videovuokraamoketju Makuuni hakeutui konkurssiin – kaikki noin 120 työntekijää irtisanotaan. [Verkkolehtiartikkeli]. Keski-suomalainen. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: <https://www.ksml.fi/talous/Videovuokraamoketju-Makuuni-hakeutui-konkurssiin-%E2%80%93-kaikki-noin-120-ty%C3%B6ntekij%C3%A4%20irtisanotaan/1244693>
- Onko leffapalvelu Indieflix lopetettu vähin äänin? 27.3.2018. [Verkkosivusto]. Kirjastot.fi. [Viitattu 16.4.2019]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/kysy/onko-leffapalvelu-indieflix-lopetettu-vahin>
- Paukku, T. 9.3.2002. Unohda dvd, säästä jo blu-rayihin. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 21.2.2019]. Saatavana: <https://www.hs.fi/tiede/art-2000004037198.html>
- Salokangas, K. 14.2.2018. Kuopion kaupunginkirjasto kokeilee uutta: elokuvia voi lainata netin suoratoistopalvelusta. [Verkkojulkaisu]. Yle Uutiset. [Viitattu 9.4.2019]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10074020>

Schneider, S. (toim.) 2016. 1001 movies you must see before you die. London: Cassell Illustrated.

Sirén, V. 29.11.1996. Dvd yhdistää videon ja cd-levyn. Helsingin Sanomat.

Spangler, T. 2018. WarnerMedia's FilmStruck Subscription-Streaming Service to Shut Down. [Verkkoartikkeli]. Variety. [Viitattu 5.4.2019]. Saatavana: <https://variety.com/2018/digital/news/filmstruck-shutdown-warnermedia-turner-1202998364/>

Suomen elokuvasäätiö. 2011. Elokuvuvuosi 2010. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2010_Facts_Figures.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2012. Elokuvuvuosi 2011. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2011_Facts_Figures.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2013. Elokuvuvuosi 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2012_Facts_Figures.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2014. Elokuvuvuosi 2013. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2013.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2015. Elokuvuvuosi 2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2014_Facts_Figures.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2016. Elokuvuvuosi 2015. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Pre-media. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2015_Facts_Figures.pdf

Suomen elokuvasäätiö. 2017. Elokuvuvuosi 2016. [Verkkajulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 4.4.2019]. Saatavana: http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Elokuvuvuosi_2016_Facts_Figures.pdf

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Kirjastot.fi. [Viitattu 15.5.2019]. Saatavana: <https://tilastot.kirjastot.fi/>

Suomessa Yle Areena on edelleen suosituin verkkopalvelu, muualla Netflix voittaa. 24.1.2019. [Verkkosivusto]. Yle. [Viitattu 10.4.2019]. Saatavana: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/24/suomessa-yle-areena-on-edelleen-suosituin-suoratoistopalvelu-muualla-netflix>

- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry. 2014. Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry. [Viitattu 9.3.2019]. Saatavana: <https://tekijanoikeus.fi/wp-content/uploads/2015/05/Tekij%C3%A4noikeus-suojaa-luovaa-ty%C3%B6t%C3%A4-2014-web.pdf>
- The 21st Century's 100 greatest films. 23.8.2016. [Verkkosivusto] BBC. [Viitattu 4.5.2019]. Saatavana: <http://www.bbc.com/culture/story/20160819-the-21st-centurys-100-greatest-films>
- Tietoja palvelusta. Ei päivystä. [Verkkosivusto]. Vidla. [Viitattu 9.4.2019]. Saatavana: <https://www.vidla.fi/info/23>
- Toiviainen, S. 2007. Sata vuotta – sata elokuvaa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Yumibe, J. 2012. Moving color: early film, mass culture, modernism. [Verkkokirja]. United States of America: Rutgers University Press. [Viitattu 18.3.2019]. Saatavana: Proquest Ebook Central –palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Wasko, J. 2003. How Hollywood Works. London: Sage Publications.
- Vertailu parhaimmista suoratoistopalveluista. 5.6.2018. [Verkkosivusto]. Talouteni. [Viitattu 10.4.2019]. Saatavana: <https://www.talouteni.fi/blogi/2018/06/suoratoistopalveluiden-vertailu>
- Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Von Bagh, P. Cinefilia. 2013. Helsinki: Johnny Kniga.
- Von Bagh, P. 1999. Elämää suuremmat elokuvat. Helsinki: Otava.
- Ålander, S. 2010. Parempia elokuvia kirjastoon. [Blogiteksti]. Lapin kirjasto. [Viitattu 24.3.2019]. Saatavana: <https://kirjavakirjasto.wordpress.com/2010/03/08/parempia-elokuvia-kirjastoon/>

LIITTEET

Liite 1. Keskeisten kotimaisten elokuvien lista ja listavertailussa saadut tulokset.

Elokuva	Vuosi	DVD	Blu-ray	VHS
Ollin oppivuodet	1920	0	0	0
Anna-Liisa	1922	0	0	1
Nummisuutarit	1923	1	0	0
Pohjalaisia	1925	1	0	0
Elämän maantiellä	1927	1	0	0
Meidän poikamme	1929	1	0	0
Mustalaishurmaaja	1929	1	0	0
Kuisma ja helinä	1932	0	0	0
Juha	1937	1	0	0
Juurakon Hulda	1937	1	0	0
Niskavuoren naiset	1938	1	0	0
Jääkärin morsian	1938	1	0	0
Varastettu kuolema	1938	1	0	0
Laulu tulipunaisesta kukasta	1938	1	0	0
Rykmentin murheenkryyni	1938	0	0	1
Kaksi Vihtoria	1938	1	0	0
SF-Paraati	1940	1	0	0
Miehen tie	1940	1	0	0
Kulkurin valssi	1941	1	0	0
Valkoiset ruusut	1943	1	0	0
Tositarkoituksella	1943	1	0	0
Kirkastettu sydän	1943	0	0	1
Sellaisena kuin sinä minut halusit	1944	1	0	0
Levoton veri	1946	1	0	0
Minä elän	1946	0	0	1
Loviisa - Niskavuoren nuori emäntä	1946	1	0	0
Ihmiset suviyössä	1948	1	0	0

Soita minulle, Helena	1948	1	0	0
Prinsessa Ruusunen	1949	1	0	0
Gabriel, tule takaisin	1951	1	0	0
Radio, tekee murron	1951	1	0	0
Rovaniemen markkinoilla	1951	1	0	0
Valkoinen peura	1952	1	1	0
Niskavuoren Heta	1952	1	0	0
Pekka Puupää	1953	1	0	0
Sininen viikko	1954	1	0	0
Kun on tunteet	1954	1	0	0
Ryysyrannan Jooseppi	1955	1	0	0
Tuntematon sotilas	1955	1	1	0
Evakko	1956	1	0	0
Olet mennyt minun vereeni	1956	1	0	0
Elokuu	1956	1	0	0
Mies tältä tähdeltä	1958	1	0	0
Komisario Palmun erehdys	1960	1	0	0
Pikku Pietarin piha	1961	1	0	0
Hän varasti elämän	1962	1	0	0
Yksityisalue	1962	1	0	0
Pojat	1962	1	0	0
Kesällä kello 5	1963	0	0	0
Raportti eli balladi laivatytöistä	1964	0	0	0
Onnenpeli	1965	1	0	0
Täällä alkaa seikkailu	1965	1	0	0
Käpy selän alla	1966	1	0	0
Työmiehen päiväkirja	1967	1	0	0
Pähkähullu Suomi	1967	1	0	0
Vihreä leski	1968	1	0	0
Kuuma kissa?	1968	1	0	0
Mustaa valkoisella	1968	1	0	0
Täällä Pohjantähden alla	1968	1	0	0
Kesäkapina	1970	1	0	0

Kun taivas putoaa	1972	1	0	0
Kahdeksan surmanluotia	1972	1	0	0
Yhden miehen sota	1973	1	0	0
Uuno Turhapuro	1973	1	0	0
Maa on syntinen laulu	1973	1	0	0
Aika hyvä ihmiseksi	1977	1	0	0
Jäniksen vuosi	1977	1	0	0
Täältä tullaan elämä	1980	1	0	0
Tulipää	1980	0	0	0
Pedon merkki	1981	1	0	0
Ajolahtö	1982	1	0	0
Arvottomat	1982	1	0	0
Päivää, herra Kivi	1984	1	0	0
Sininen imettäjä	1985	0	0	0
Rosso	1985	1	0	0
Varjoja paratiisissa	1986	1	1	0
Talvisota	1989	1	1	0
Tulitikkutehtaan tyttö	1990	1	1	0
Tuhlaajapoika	1992	1	0	0
Onnen maa	1993	1	0	0
Kivenpyörittäjän kylä	1995	1	0	0
Kauas pilvet karkaavat	1996	1	1	0
Sairaana kaunis maailma	1997	1	0	0
Neitoperho	1997	0	0	1
Ihanat naiset rannalla	1998	1	0	0
Säädyllinen murhenäytelmä	1998	0	0	1
Poika ja ilves	1998	1	0	0
Häijt	1999	1	1	0
Rukajärven tie	1999	1	0	0
Sokkotanssi	1999	0	0	0
Levottomat	2000	1	0	0
Seitsemän laulua tundralta	2000	0	0	0
Rentun ruusu	2001	1	0	0

Joki	2001	1	0	0
Mies vailla menneisyyttä	2002	1	1	0
Nousukausi	2003	1	0	0
Koirankynnen leikkaaja	2004	1	0	0
Paha maa	2005	1	0	0
Äideistä parhain	2005	1	0	0
Laitakaupungin valot	2006	1	1	0

Liite 2. Keskeisten ulkomaisten elokuvien lista ja listavertailussa saadut tulokset.

Elokuva	Vuosi	DVD	Blu-ray	VHS
Nosferatu	1922	1	0	0
Panssarilaiva Potemkin	1925	1	1	0
Kenraali	1926	1	0	0
The Crowd	1928	0	0	0
Blackmail	1929	0	0	0
Länsirintamalta ei mitään uutta	1930	0	1	0
Frankenstein	1931	1	0	0
Ilta oopperassa	1935	1	0	0
Suuri illuusio	1937	0	0	0
Ihmemaa Oz	1939	1	1	0
Diktaattori	1940	1	1	0
Mahtavat Ambersonit	1942	1	0	0
Lyhyt onni	1945	1	0	0
Gilda	1946	0	0	0
Valkoinen hehku	1949	1	0	0
Auringonlaskun katu	1950	1	0	0
Vaitelias mies	1952	0	0	0
Laulavat sadepisarat	1952	1	1	0
Tokyo Story	1953	1	0	0
Sana	1955	0	0	0
Varastetut ihmiset	1956	0	0	0
Mansikkapaikka	1957	1	0	0
Tuhkaa ja timanttia	1958	1	0	0
Vertigo	1958	1	0	0
Hiroshima rakastettuni	1959	1	0	0
Seikkailu	1960	0	0	0
Viimeiseen hengenvetoon	1960	0	0	0
Tiikerikissa	1963	1	0	0

Cherbourgin sateenvarjot	1964	1	0	0
Matteuksen evankeliumi	1964	1	0	0
Inho	1965	1	0	0
Kuka pelkää Virginia Woolfia	1966	1	0	0
Belle de Jour	1967	0	0	1
2001: avaruusseikkailu	1968	1	0	0
Fellinin Satyricon	1969	1	0	0
Fasisti	1970	1	0	0
Get Carter	1971	0	0	0
Kummisetä	1972	1	1	0
Pitkät jäähyväiset	1973	1	0	0
Pelko jäytää sielua	1974	1	0	0
Mehän rakastimme toisiamme niin paljon	1974	1	0	0
Taksikuski	1976	1	1	0
Annie Hall	1977	0	1	0
Onnellisten aika	1978	1	0	0
All that Jazz	1979	1	0	0
Big Red One	1980	0	0	0
Ihmissusi Lontoossa	1981	1	1	0
Blade Runner	1982	1	1	0
Tähtikirkas yö	1982	1	0	0
Videodrome	1983	0	0	0
Le Dernier Combat	1983	0	0	0
Koomikoiden kuningas	1983	0	0	0
Amadeus	1984	1	1	0
Tule ja katso	1985	0	0	0
Brazil	1985	1	0	0
Blue Velvet	1986	1	0	0
Withnail & I	1987	1	0	0
Cinema Paradiso	1988	1	0	0
Kala nimeltä Wanda	1988	1	0	0
Do the Right Thing – kuuma päivä	1989	0	0	0
Mafiaveljet	1990	1	1	0

Total Recall	1990	0	0	0
My Own Private Idaho	1991	0	0	0
The Player	1992	0	0	0
Myyntitykit	1993	1	0	0
Chunking Express	1994	0	0	0
Valtakunta	1994	1	0	0
Underground	1995	1	0	0
Fargo	1996	1	0	0
Jäämyrsky	1997	0	0	0
Festen	1997	0	0	0
Onni	1998	1	0	0
Hana-bi	1998	0	0	0
Rushmore	1998	0	0	0
Eyes Wide Shut	1999	1	1	0
In the Mood for Love	2000	1	0	0
1+2	2000	1	0	0
Mulholland Drive	2001	1	1	0
Henkien kätkemä	2001	1	1	0
25th Hour	2002	0	0	0
Puhu hänelle	2002	1	0	0
Lost in Translation	2003	1	1	0
Oldboy	2003	1	0	0
Tahraton mieli	2004	1	1	0
Tropical Malady	2004	0	0	0
Kätketty	2005	1	0	0
The New World	2005	1	1	0
Ihmisen pojat	2006	1	1	0
Pan's Labyrinth	2006	1	1	0
There Will Be Blood	2007	1	1	0
Menetetty maa	2007	1	1	0
Synecdoche New York	2008	1	0	0
Valkoinen nauha	2009	1	1	0
Social Network	2010	1	1	0

Tree of Life	2011	1	1	0
The Act of Killing	2012	0	0	0
Inside Llewyn Davis	2013	1	1	0
Boyhood	2014	1	1	0
Mad Max: Fury Road	2015	1	1	0
Isäni Toni Erdmann	2016	1	0	0